

TÜ VILJANDI KULTUURIAKADEEMIA
Infohariduse osakond
Raamatukogunduse ja infokeskkondade eriala

Kaja Nurk

**I-IV KLASSI ÕPILASTE LUGEVUS AUDRU KESKKOOLI
RAAMATUKOGUS JA ÕPILASE LUGEVUSE
MÕJUTAJAD**

Lõputöö

Juhendaja: lektor Mai Põldaas (MA)

Lubatud kaitsmisele: .....

(allkiri)

Viljandi 2013

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1 ARENGUPSÜHHOLOOGIAST LÄHTUVAD VAATED LASTE LUGEVUSELE	7
1.1 Kognitiivne areng	9
1.2 Sotsiaalne areng	11
2 MOTIVATSIOON, SELLE OLEMUS	13
2.1 Lugemismotivatsioon.....	16
2.1.1 Lugesivajadused, eesmärgid.....	18
2.1.2 Lugesihuvi, selle kujunemine.....	21
2.2 Psüühilisest eripärast tingitud lugevus.....	22
2.2.1 Ealised iseärasused	23
2.2.2 Temperament ja lugemine	24
3 ÕPILASE MÕJUTAJAD LUGEJAKS KUJUNEMISEL	28
3.1 Lapsevanema rolli tähtsus lapse lugevuse kujunemisel.....	29
3.2 Õpetaja rolli tähtsus lugejaks kujunemisel	31
3.3 Kooliraamatukogu mõjust lugejale	33
3.4 Õpetaja ja raamatukoguhoidja vahelise koostöö tähtsus õpilase lugevuse kujundajana	35
4 AUDRU KESKKOOLI LUGEVUSUURINGU TULEMUSED	38
4.1 Audru Keskkooli lühitutvustus	38

4.2	Valimi kirjeldus	39
4.3	Raamatute hulk õpilaste kodus	44
4.4	Laste lugevuse mõjutajad.....	47
4.4.1	Õpilased ja kooliraamatukogu	47
4.4.2	Õpetaja, laste lugevuse mõjutaja	56
4.4.3	Lapsevanem, laps ja raamat.....	60
KOKKUVÕTE		64
KASUTATUD ALLIKAD		66
LISAD		69
Lisa 1	Küsimustik õpilastele	69
Lisa 2	Küsimustik lapsevanemale/hooldajale	71
Lisa 3	Küsimustik õpetajatele	72
Lisa 4	Lasteraamatute hulk kodus õpilaste arvates	74
Lisa 5	Raamatute hulk peres, sealhulgas lasteraamatute kogus vastanud lastevanemate hinnangul	75
Lisa 6	Laenutuste edetabel 2012 – 2013 õa.....	76
Lisa 7	Laste lemmikraamatud.....	79
SUMMARY		81

SISSEJUHATUS

Lõputöö teema valikul on lähtunud Kaja Nurga 2010. aasta seminaritööst “I klassi õpilaste lugevuse kujunemine ja Audru Keskkooli raamatukogu kasutamine”. Seminaritöö eesmärgiks oli põhjalik tutvumine lugemismotivatsiooni ja -huvi tekkimisega. Selles töös oli uuritud ja analüüsitud I klassi õpilaste lugevuse kujunemist psüühilisest eripärast ja ealistest iseärasustest lähtuvalt. Käsitatud on õpetaja rolli tähtsust lugejaks kujunemisel ja kooliraamatukogu mõju I klassi õpilaste lugevusele. Seminaritööst järeldus, et on vajadus põhjalikumalt uurida lastevanemate rolli lapse lugevuse kujunemisel. (Nurk 2010)

Seminaritöös leidis kinnitust õpetaja ja raamatukoguhoidja vähene koostöö ning 1. klassi õpetaja vähene kontroll laste klassivälisest lugevusest. (Nurk 2010) See oli põhjuseks uurida, kas kõik algklassiõpetajad teevad raamatukoguhoidjaga vähest koostööd ja kuidas saavad algklassiõpetajad ülevaate oma klassi õpilaste lugevusest.

Teiseks põhjuseks antud teemat uurida andis töö kirjutaja tööleasumine Audru Keskkooli raamatukoguhoidjaks 1. detsembrist 2012. Töö omab praktilist väärtust raamatukoguhoidja ja õpetajate koostöö arengus ja tööplaanide koostamisel.

Lõputöö eesmärgiks on uurida Audru Keskkooli I-IV klassi õpilaste lugevust ja lugemise mõjutusi läbi lapsevanema, õpetaja ning raamatukoguhoidja.

Antud teemast lähtuvalt on tõstatatud järgmine probleem.

Kas on olemas seos laste lugemishuvi ja lapsevanema ettelugemise vahel lastele enne kooli ning kooli ajal?

Sellest lähtuvalt on koostatud järgmine hüpotees:

Klassis, kus vanemad lugesid/loevad ette raamatuid, jutustasid või laulsid unejutte ja –laule, seal klassis on lastel säilinud suurem lugemishuvi ning huvist lähtuvalt kasutavad ka kooliraamatukogu teenuseid rohkem.

Seminaritöös leidis kinnitust hüpotees raamatukoguhoidja ja õpetajate vähese koostöö vahel 2010 aastal (Nurk 2010).

Antud aspektist lähtuvalt on lõputöös käsitlusel teinegi probleem: kuidas mõjutavad kooliraamatukoguhoidja ja õpetaja koostöö laste lugevust koolis?

Probleemist lähtuvalt on püstitatud hüpotees:

Õpetaja aktiivsus raamatukogu teenuste kasutajana ja koostöö raamatukoguhoidjaga mõjub positiivselt õpilaste lugevusele kooliraamatukogus.

Eesmärkide saavutamiseks ja hüpoteeside tõestamiseks on seatud järgmised ülesanded:

1. Teoreetilises osas lahti mõtestada lapse arenguteooriast lähtuvalt olulisemad etapid. Tuginetud on Jean Piageti (1896-1980) jt. tõekspidmistele.
2. Analüüsida lapsevanema rolli tähtsust oma lapse arengus esimestel eluaastatel ja tuua välja seos lapsevanema aktiivse tegevuse ning lapse lugemise arengu vahel. Tuginetud on antud teema uurimisel Liisa Keltikangas-Järvineni teosele „Sotsiaalsus ja sotsiaalsed oskused“, Mare Müürsepa teosele „Laps on hakanud lugema“ jt.
3. Viia läbi küsitlused 2013. a mais Audru Keskkooli I – IV kl õpilaste, nende vanemate ja õpetajatega.
4. Leida seosed raamatute ettelugemisel, lastele laulmisel või lugude jutustamisel õpilaste lugevuse suurendamiseks.
5. Välja selgitada, mis takistavad koostööd raamatukoguhoidja ja õpetaja vahel ning missugused võimalused on koostöö parandamiseks.

Töö paradigma on kvantitatiivse suunitlusega, kus püütakse määratleda uuritavate küsimuste suhtelis mõju lugevusele.

Teoreetilises töös osas on tutvunud erialase kirjandusega, leitud seoseid ja tehtud järeldusi. Põhilisteks autoriteks, kellele toetatakse on T. Bachmann, I. Ebber, M. Mürsepp, L. Keltikangas-Järvinen, P. Leppik jpt.

Empiirilises töös osas on kasutatud deduktiivse lähenemise teooriast lähtuvat uurimisviisi, mis tähendab, et on üritatud testida teooriat ja tõestada uurimistulemuste abil teooria tõesust või mittetõesust. Kasutades kirjalikku küsitluse meetodit vastasid I - IV klassi õpilased, nende vanemad ja algklasside õpetajad trükitud ankeetidele. Seda meetodit võib nimetada kvantitatiivseks uurimiseks. (Virkus 2010)

Analüüsitud on raamatute ettelugemise tähtsust ja uuritud, kas ettelugemisega kaasneb seos laste lugevuse kujunemisel. Samuti on uuritud, kui palju on õpilastel kodus lasteraamatuid ning kas lapsevanem loeb ja on sellega kaudselt eeskujuks lapse lugevusele.

Töö koosneb neljast peatükist. Esimeses peatükis käsitletakse lapse arengu erinevaid psühholoogilisi käsitlusi. Teises peatükis uuritakse motivatsiooni olemust ja lugemismotivatsiooni kujunemist. Vaadeldakse kuidas lugemismotivatsiooni mõjutavad ealised iseärasused ja temperament. Kolmandas peatükis käsitletakse õpilase lugemise mõjutajaid – lapsevanem, õpetaja, raamatukoguhoidja. Neljandas peatükis antakse ülevaade küsitluse tulemustest.

Töö perspektiiv on praktilise väärtusega: raamatukogutöö parem korraldamine, lugejate külastuse suurendamine Audru kooliraamatukogus ja koostöö tõhustamine Audru Keskkooli õpetajate ja raamatukoguhoidja vahel. Raamatukogutöös saab muudatusi teha tuginedes uurimistulemustele. Vajadusel saab antud töö uurimuse arvandmaid kasutada võrdlemiseks uute lugevusuuringute teostamisel.

1 ARENGUPSÜHHOOGIAST LÄHTUVAD VAATED LASTE LUGEVUSELE

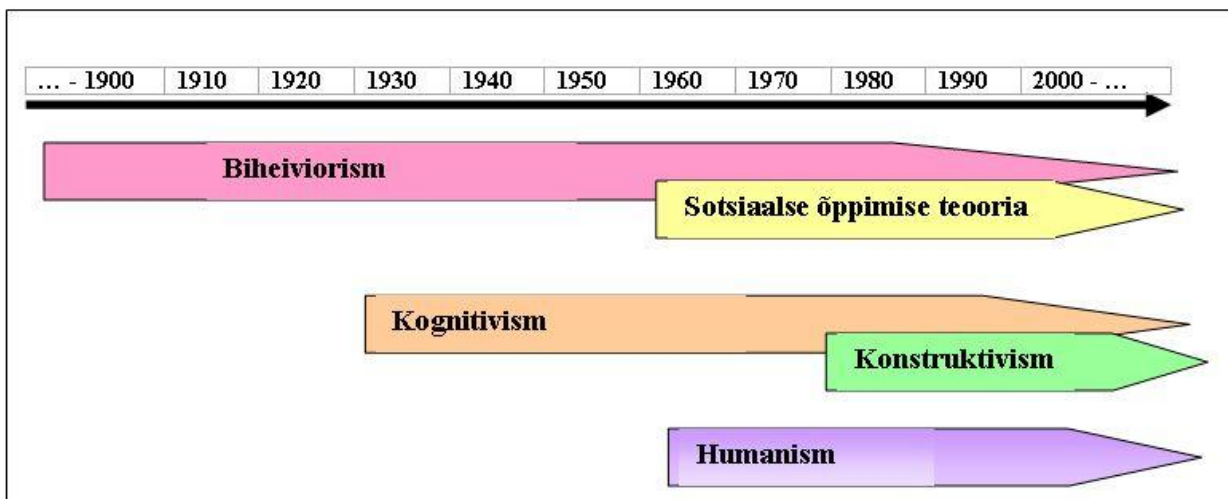
Arengupsühholoogia kahe suure valdkonna käsitlemisel uuritakse ühelt poolt laste erinevust täiskasvanutest ja teiselt poolt lapse arengu seaduspärasusi. Viimase puhul uuritakse lapse arengut selleks, et mõista täiskasvanute käitumisstiile ja –norme ehk kuidas need on tekkinud. Kognitiivses psühholoogias uuritakse aga võrdluse põhjal eri vanuses lapsi omavahel või lapsi täiskasvanutega. (Toomela 1999, lk 71) Lugevuse kujunemise võrdlust on jälgitud antud töös ühealiste ja eri vanuses laste vahel. Võrreldes konkreetse lapse lugemistaset teiste sama vanuste õpilastega, võime rääkida suhtelises tähenduses lugemise küpsusest omavanuseliste õpilaste hulgas. Küpsus on psühholoogide väitel käitumisviisi vastavus lapse eale. (Lindgren & Suter 1994, lk 36, 38)

Õpetajal või raamatukoguhoidjal on vaja sageli määratleda, kas õpilase lugevus on omaealistega võrreldes võrdväärne või vajaks laps personaalset nõustamist ja suunamist, et arendada lugemisoskust ja suurendada lugevust talle jõukohase kirjandusega ning soovitada tema arengut silmas pidades sobilik raamat lugemiseks.

Väikelaste uurijad on kindlaks teinud, et juba 3-kuused suudavad eristada koeri ja linde, isegi koeri ja kasse. (Toomela 1999, lk 73) Loomulikult on nii väikestel siiski piiratum võime kui vanematel, aga vaatamata sellele võiksid lapsevanemad oma väikelastele näidata huvitavaid pilte lasteraamatutest ja neid loomulikult ette lugeda. Lapse kõnearengu seisukohalt on see veel eriti oluline. Lapse kõnearengu võib jaotada nelja etappi: kõne-eelse arengu etapp, mis toimub alates sünnist – häälikute mõistmine ja häälikute moodustamine; esimeste sõnade ilmumine, mis algab 1. eluaastast; sõnade mõtestatud kokkupanek, mis algab 1,5 aastaselt; võime väljendada keele abil abstraktseid ideid. See on kõige raskem ja pikem periood. Kõne areng pole välja kujunenud vahel isegi 15. aastastel. (Toomela 1999, lk 74-75) Kõne arengu seisukohalt on oluline, et laps kuuleks

oma vanemaid neile laulmas, lugemas, jutustamas. Seda just laste varasemas nooruses, kui lapse areng toimub kiiremini. Kuna kõne areng kestab kaua, peab ka koolis sellele suurt tähelepanu osutama. Raamatute lugemine suurendab laste sõnavara ja aitab kaasa abstraktsete ideede väljendamises. Eks seetõttu ongi koolides soovituslikud raamatunimestikud klassiväliseks lugemiseks, et arendada õpilaste kõne- ja väljendusoskusi.

Teaduslikult on lapse arengu uurijad jaotatud erinevatesse koolkondadesse. Need on jaotunud kahte suuremasse gruppi - vana ja uus mudel. Nendeks õppiteooriateks on biheivioristlik ja kognitivistlik teooria. Koolkondi ei saa võtta üks-ühele. Nendest omakorda kasvasid välja vastavalt sotsiaalse õppimise teooria ja konstruktivismi mudel. Mudelid on aga omavahel seotud. Antud töös käsitletakse kognitiiv-konstruktivistlikku ja sotsiaal-konstruktivistlikku teooriat. (Teppan 2011) Õppiteooriate ajateljel on näha teooriate tekkeaeg ja kuidas nad omavahel on seotud (vt joonis 1).

Joonis 1. Õppiteooriate ajatelg (Teppan 2011)

Biheivioristliku kasvatuse järgi toimub õppimine ainult seoste vahel, mis saadakse oma käitumise või kogemuse vahel. Õppimisel on oluline keskkond ning mõtlemine on teisene. Rõhk on asetatud välisele käitumisele ja selle muutmisele ning sellest tulenevale arengule. Hinnangud on kvantitatiivse iseloomuga. Õpetaja on aktiivsuse kandja, sest õpilaselt oodatakse kuuletumist ja faktiteadmist. (Teppan 2011) Kohustuslikud kirjanduse nimekirjad on selle kasvatusteooria ilming. Biheivioristlikust kasvatusest lähtuvalt on õpetaja määranud, mida ja millal lugeda, tihti mitte

arvestades õpilase individuaalseid iseärasusi. Selline suhtumine on mutunud. Kognitiivne areng lähtub eelkõige intellektuaalsuse arengust - mõtlemisest, tajumisest, probleemide lahendamisest. (Lindgren & Suter 1994, lk 39)

Tänapäeval koolides enam ei ole kohustusliku kirjanduse nimekirju, need on ümber muudetud soovituslikeks nimekirjadeks, mille hulgast lapsed saavad valida meelepärast kirjandust. Sõltuvalt õpetaja seisukohast on lugemisvalik jäetud täielikult lapse otsustada. Mõnikord teeb õpetaja erandi ja soovib, et kõik õpilased tutvuksid mingi kindla teosega, et avardada laste silmaringi ja teadmisi.

1.1 Kognitiivne areng

Tänapäeva kool püüab arendada kõige rohkem kognitiivset valdkonda, samas arendatakse ka sotsiaalsust, emotsionaalsust ja füüsilisust, sest kõik neli arenguaspekti on omavahel tihedalt seotud. Psühholoog Jean Piaget (1896-1980) oli kognitiivse koolkonna eestvedaja. Piageti arvates on lastel sõltuvalt oma vanusest võime toime tulla ümbritseva keskkonnaga. Ealised piirid on ligikaudsed ja sõltuvad indiviidist. Ligikaudselt on Piaget arengustmed jaotanud nelja perioodi. (Piaget 2000)

Sensomotoorne periood – laste arengu faas isikliku maailma loomiseks (kuni kahe aastased). Alates neljandast kuust hakkab laps tähelepanu pöörama füüsilisele keskkonnale. Laps tahab huvitavad sündmused muuta püsivateks või korduvateks. Sellel perioodil laps tajub, et objektid eksisteerivad sõltumata tema tegemistest või tajumistest. Sellega seoses hakkab kujunema ruumi mõiste. Loomulikust uudishimust lähtuvalt on lapsed valmis huvituma nii füüsilistest objektidest kui ka uutest seostest, mida need temas tekitavad. (Lindgren & Suter 1994, lk 44) Kõike seda arvestades on see oluline aeg, kus lastele näidata pildiraamatuid, lugeda lihtsaid luuletusi, jutukesi või laulda laule. Nende tegevuste kaudu saavutatakse positiivseid emotsioone, mida laps soovib kogeda taas ja taas.

Laps hakkab õppima kohe peale sündimist. Teadlased on kindlaks teinud, et juba kaheaastaseid saab edukalt lugema õpetada, ainult kiri peab palju suurem olema, sõnu peab valjemalt hääldama ja rohke kordamine tagab edu. Lapsed ei õpi sel perioodil spetsiaalselt lugema, vaid neid ajendab huvi kõike teada saada. (Doman 1992, lk 24, 53)

Operatsioonide-eelne periood – sel perioodil lapsed kirjeldavad või tähistavad sümbolite abil objekte või sündmusi (2 – 7 aastased). Neil tekib oskus jagada oma ideid ja kogemusi teistega, olgugi, et kõik lähtub temast endast. Üldjuhul ei suuda nad arvestada sellega, et teised inimesed võivad mõelda ja aru saada asjadest teisiti. Lõpufaasis nad juba tajuvad, et inimestel võivad ühest ja samast objektist või sündmusest olla erinevad arusaamad. Lapsed ei suuda veel selles arengustaadiumis nähtamatuid asju ette kujutada. Lapsed pole veel võimelised loogilisi järeldusi tegema. (Lindgren & Suter 1994, lk 45)

Seetõttu peaks lapsevanem väga hoolikalt kontrollima, mida laps televiisorist vaatab ja kas ta sellest aru saab mida ta seal näeb. See on parim aeg koos lapsega tutvuda kangelastega, kes tegutsevad raamatutes, sest lapsele meeldib kuulata. Ta on valmis omandama sümboleid, ta on avatud kõigele uuele ja on valmis korduvalt kuulama samu jutte, mis talle väga meeldivad. Teadlased Tizard ja Rees tõestasid, et lastele, kellele loeti nädalas kolm korda ette jutustusi, nemad saavutasid kõige kõrgema IQ taseme. Algselt olid kõik katses osalenud lapsed olnud lastekodus, kus jagus väga vähe hoolitsust. Haritud võõrasvanemad, kes adopteerisid ja tegelesid oma lastega, nendel lastel tõusis IQ 50lt 115le. Need neljaastased, kes paigutati uude lastekodusse, kus toimusid sihipärased mängud, võimalused tutvuda ümbrusega väljaspool lastekodu, kuid välditi isiklikke suhteid, nendel lastel tõusis IQ 105le. Vanemad, kes võtsid oma lapsed lastekodust tagasi, kuid polnud võimalusi või oskusi nendega tegeleda, nende laste IQ tõusis 100,5le. Kes jäid adopteerimata nende IQ jäi 30 ja 60 vahele. (Lindgren & Suter 1994, lk 54) Sellest katsest järeldub, et laste areng alates teisest aastast on kiire ja keskkond, suhtlemine ja side vanematega on arengu tagatiseks.

Domani arvates on lapse eluperiood kuni viienda eluaastani kõige viljakam. Lapsevanema kohus on anda lapsele kõik võimalused õppimiseks, sest mäng on tegelikult lapse kirglik soov õppida uusi ja uusi teadmisi. Teadlase arvates on see periood, kus laps on suuteline õppima lugema, kirjakeele teadmisi omandama ja selgeks saama erinevaid võõrkeeli. (Doman 1992, lk 59-62)

Konkreetsete operatsioonide periood – mõtlemise areng (6. – 12. eluaasta). Lapsed muutuvad sotsialiseeritumaks. Nad tajuvad rohkem teiste vaateid ja arvamusi (Lindgren & Suter 1994, lk 46). Selles vanuses õpilased on kõige tänuväärsem lugejaskond raamatukogudes. Õpetaja peab looma soodsad tingimused raamatutega tutvumiseks klassiruumis. Samuti peab raamatukoguhoidja juba

tekinud huvi raamatute vastu järjest süvendama, korraldades raamatukogus huvitavaid üritusi, tutvustama raamatuid, korraldama ettelugemisi jne.

Formaalsete operatsioonide periood – areneb loogilise mõtlemise võime ja seda ka abstraktsetes kategooriates (11.-16 eluaasta). Piageti meelest ei saavuta seda taset kõik kooliõpilased kõikides õppeainetes. Erinevates valdkondades võib saavutada vastava taseme, aga mitte kõigis. Tavaelus tulevad inimesed toime ka ilma selle tipptaseme saavutamisetä. (Lindgren & Suter 1994) Lugemisoskuse on üldjuhul kõik inimesed selleks ajaks omandanud ja kui nüüd eelnevatel perioodidel suunati ja harjuti raamatute lugemisega, siis arvatavasti leiavad need õpilased ka põhikoolis tee raamatukokku ja loevad raamatuid.

1.2 Sotsiaalne areng

Psühhoanalüütiku Mahleri järgi alles pärast sündimist hakkab laps psüühiliselt arenema. See tähendab, et laps kui persoon hakkab alles kujunema ja oluliseks faktoriks on teda ümbritsev keskkond ja esmasideme tekkimine emaga. Kuni viienda elukuuni areneb usalduse teke oma hoidjasse/emasse. Sel hetkel peab laps end oma emaga üheks. Ta ei saa veel aru, et on iseseisev isiksus, kuid tajub head ja halba enesetunnet. Lapse turvalisuse ja heaolu eest hoolitsemisega tagataksegi usaldus ja psüühiline areng. Kujuneb välja esmane emotsionaalne side teise inimesega. Mahler peab seda sümbiootiliseks perioodiks. (Keltikangas-Järvinen 2011, lk 80)

Edasisel perioodil kuni kolme aastaseks saamiseni õpib laps tajuma oma füüsilist, tekib ettekujutus iseendast. Pooleteiseaastane lapse tajub end erilise olendina ja see võib teda ka kohutada. Ema hoolitsus ja turvatunde tagamine annavad lapsele emotsionaalse kindluse ja rahulikkuse. Seetõttu ei soovitata nii noorelt last lasteaeda panna, sest ta pole psüühiliselt selleks veel valmis. Ema jäägitu hoolitsus ja tegevused kodus annavad lapse arengule suurema tõuke kui tegevused lasteaias. Samuti vajab väikelaps sel perioodil kiitmist ja imetlust, mis annab lapsele kindlustunde. Sel perioodil tekib ja kinnistub kujutluspilt ehk mälu-pilt emast/hooldajast. Laps saab aru, et kui ema pole kõrval, siis ta on kusagil mujal olemas. Areneb sotsiaalne võime tulla toime ilma emata ja suhestuda teiste inimestega. Selle perioodi lõpuks on laps valmis lasteaias teistega mängima ja looma sotsiaalseid kontakte kergemini kui ta oli noorem. Laps peab end iseseisvaks indiviidiks. Sellist perioodi kutsus Mahler separatsiooniks ehk eristumiseks. (Keltikangas-Järvinen 2011, lk 83-89)

Kuna sel perioodil on laps kõige rohkem oma päevast koos emaga, on ema tegevused eeskujuks ja kindlustavad meeldivaid harjumusi või emotsioone. Koos lapsega raamatute vaatamine ja ettelugemine kuuluvad kindlaste meeldivate tegevuste ja emotsioonide hulka. See on esmane aeg kindlustada positiivne suhtumine raamatutesse. Õhtujuttude lugemised tekitavad traditsioone ja annavad mõnusa emotsiooni päeva lõpetamiseks.

Järgnevat perioodi, neljast kuni kuuenda eluaastani peab Mahler minapildi kujunemise perioodiks. Sel perioodil õpib laps tajuma inimeste mitmekülgust – head ja halba. Samuti areneb kompromisside tegemise oskus. See saab tekkida siis, kui vanemad on seadnud lapsele piire, millega ta peab arvestama. Lapsele iseloomulik on rõõmu valmistamise vajadus teistele, eriti vanematele. (Keltikangas-Järvinen 2011, lk 94-100) Seda vajadust peaksid vanemad ära kasutama lapse huvi tekkimisel lugemise vastu. Rõõmustamine lapse lugemisuskuse või huvi raamatute vastu inspireerib lapsi üha uusi raamatuid sirvima, ettelugema või piltide järgi jutustama. Vanemad võiksid külastada koos lapsega raamatukogusid ja võtta osa väikelastele mõeldud raamatukoguüritustest.

Ka Doman on rõhutanud rõõmu säilimise tähtsust õppimises. Laps õpib enne kooli rõõmuga uusi teadmisi. Paraku koolis see rõõm ruttu kustub. Teadlase arvates on põhjuseks vanematest pikalt lahusolek ja ka rõõmutu õpetaja klassi ees. Samas leiab Doman, et seitsme aastaste lugemaõppimise lektüür peab olema palju huvitavam ja lapse huvidest lähtuv. (Doman 1992 lk 65, 66). Järelikult ei sobi kõigile ühesugused aabitsad ja miks mitte anda õppimiseks erinevaid ilukirjanduslike tekste. See nõuab õpetaja suurt loovust ja koostööd raamatukoguhoidjaga. Kahjuks õpetajad on liiga kramplikult kinni oma töökavadest ja õpikutest. Tihti jääb tundmus, et õpetaja õpetab konkreetset õpikut, mitte oskust vastavat probleemi mõista, sellest aru saada. Lapsed on erinevad ja vajavad erinevaid meetodeid ja erinevaid allikaid õppimiseks. Näiteks võib tuua ühe lugemaõppimise viisi, kus õpilased lugesid klassis „Sipsikut“ ja selle järgi omandasid lugemisuskuse. (Mürsepp 1998, lk 6)

2 MOTIVATSIOON, SELLE OLEMUS

Inimese aktiivsuse algpõhjuseid on püütud lahti seletada läbi aegade. Näiteks: Immanuel Kant arvas, et tegutsemine tuleneb rahulduse saamise ihast või lootusest, kohuse täitmisest. Alfred Adleri arvates mõjutab inimese tegutsemist tung valitsemisele ja allumisele. Enamik psühholooge on aga seisukohal, et inimese aktiivsuse tekitavad vajadused ja nende rahuldamine. (Bachmann 2001, lk 70)

Vajadusi on liigitatud mitmeti. Üks liigitus paljudest võimalikest.

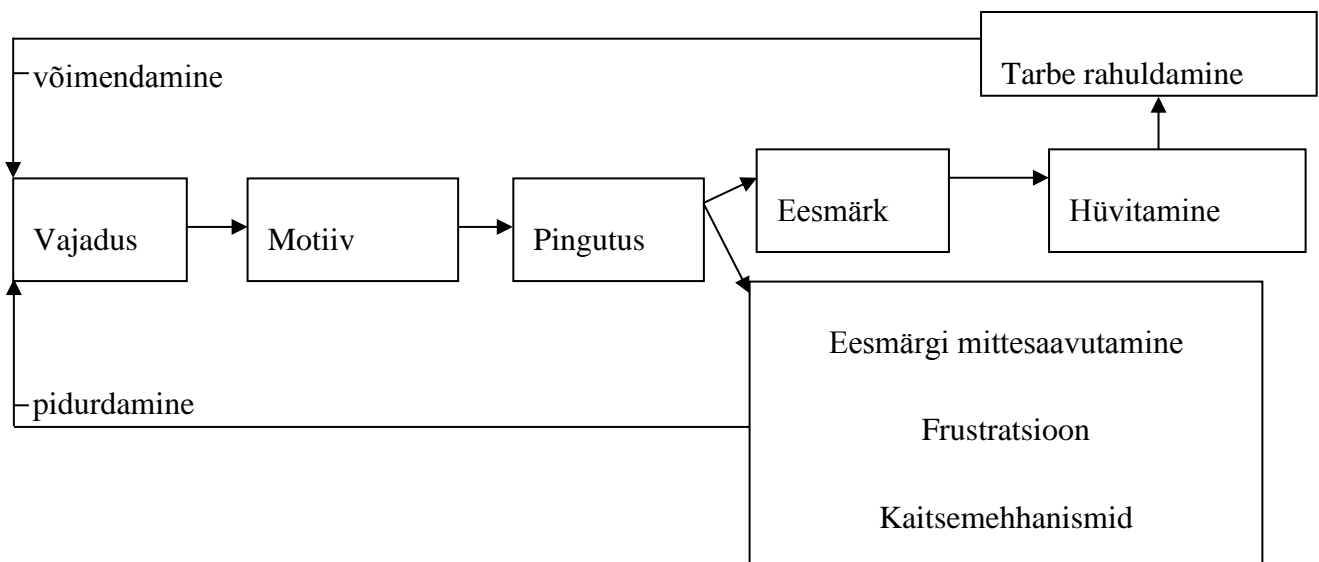
1. Orgaanilised vajadused – vajadused elutegevuse esmatingimuste järele (toit, vesi, õhk jne). Need on sünnipärasead vajadused.
2. Funktsiooni- ja füüsilise aktiivsuse vajadused – vajadused meelelise tunnetuse ja aktiivsuse järele (vajadus liikuda, näha, kuulda, toimida; mängutarve; orienteerumis- ja vabadusrefleks). Neid nimetatakse esmasteks vajadusteks.
3. Sotsiaalsed vajadused – vajadused eneseteostusele, suhtlemisele, leida tunnustust, olla informeeritud.
4. Vaimsed ehk intellektuaalsed vajadused – tarbed üldise tunnetuse faktide teadasaamise, nähtuste mõtestamise ning loominguga järele.
5. Esteetilised vajadused – püüda leida ilu, harmooniat, maitsekust ja kaunidust. (Bachmann 2001 lk 71,72)

„Vajadus kutsus esile erilise neurofüsioloogilise seisundi – motivatsiooni. *Motivatsioon on vajaduse rahuldamisele suunatud funktsionaalsete süsteemide eesmärgipärane aktiivsus*“ (Bachmann 2001 lk 73).

Psühholoog Abraham H. Maslow (1908 – 1970), humanistliku koolkonna esindaja, on põhjalikult uurinud motivatsiooniteooria erinevaid aspekte. Maslow lähtub isiksuse unikaalsusest ja

arenemisvõimelisusest. Tema motivatsiooniteooria on leidnud laialt käsitlemist ja tsiteerimist. (Bachmann 2001, lk 258)

Maslow väidab, et indiviid on ühtne ja organiseeritud tervik ja seega on motiveeritud terve indiviid, mitte ainult üks osa temast. Sellest tulenevalt, kui isikul on mingi motiveeritud vajadus antud hetkel, siis teisel ajahetkel ta erineb indiviidina eelmisest olukorrast – kuna muutuvad aistingud, mälu, tundmused, mõtlemise sisu jne. (Maslow 2007, lk 58, 59) Seega hõlmab motivatsioon kogu inimese käitumist juhitavat ja kontrollivat mehhanismidekompleksi, aga motivatsiooniprotsessi tsüklil üldiselt jääb muutumatuks (vt joonis 2). Kui üks vajadus on rahuldatud, tekib tema asemele uus ning selle rahuldamisel jälle järgmine vajadus. Vajaduste rahuldamisel tekivad kas positiivsed või negatiivsed emotsioonid. Positiivsed emotsioonid kinnistavad tegevusi ja järgmine kord kiirendavad motivatsiooniprotsessi tsükli toimumist. Negatiivsed emotsioonid aga võivad osutuda pidurdavaks teguriks. (Bachmann 2001, lk 74)

Joonis 2. Motivatsiooniprotsess (Bachmann 2001, lk 74)

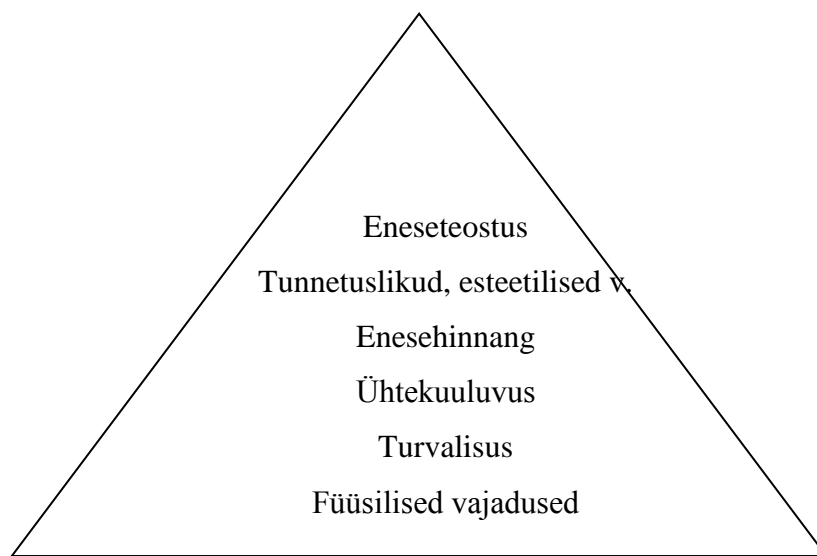
Indiviid on motivatsiooniprotsessis alati suhtes olukorra ja teiste inimestega. Mõjutused tulenevad kultuurist, keskkonnast või olukorrast (Maslow 2007, lk 69). Suhtumised väljenduvad motivatsiooniseisundites.

Nendeks on (Bachmann 2001, lk 74):

- 1) hoiakud, seadumused,
- 2) soovid,
- 3) kavatsused,
- 4) huvid,
- 5) veendumused, tõekspidamised,
- 6) püüdlused,
- 7) kiindumused,
- 8) kired.

Üheks tähtsaks motivatsiooniaspektis, millele Dewey ja Thorndike juhtisid tähelepanu, on võimalikkus. Inimene ihkab seda, mida saab kujutletavalt tegelikult saavutada. Pöörates võimalikkuse faktorile tähelepanu, mõistame motivatsioonide erinevusi eri klassides antud ühiskonnas ning eri maade ja kultuuride vahel. (Maslow 2007, lk 58, 59)

Maslow on võtnud samuti motivatsiooniteooria lähtepunktiks vajadused. Maslowi motivatsiooniteooriat on kujutatud püramiidina, kus indiviid saavutab lõpuks eneseteostuse (vt joon 3). Maslow peab *füüsilisi vajadusi* kõige mõjuvõimsamateks. Kui nälja ja janu vajadus on rahuldatud, siis käivituvad hierarhias kõrgemad vajadused. Järgmiseks vajaduste kogumiks on *turvalisus*. Siia alla kuuluvad: turvatunne, stabiilsus; sõltuvus; kaitstus; vabadus hirmust, ärevusest ja kaosest; struktuuri, korra, õiguse ja piiride vajadus; kaitsja tugevus jne.

Joonis 3. A. Maslowi vajaduste hierarhia (Luuk 2002)

Kui kaks eelnevat vajadust on rahuldatud, tekivad *armastuse, kiindumuse ja kuuluvuse vajadused*. Armastuse puhul on vajadus nii kiindumuse pakkumisele kui saamisele. Kuuluvuse vajadus on suurem liigse liikuvuse; juurteta olemise; perekonna, sõprade, naabrite eemaletõmmatuse; uustulnukaks olemise olukorras. Mõjuvaks teguriks on inimese loomalik kalduvus olla ja liikuda karjas, ühineda ja kuuluda sinna. *Eneseaustuse vajaduste* täitmine toob kaasa enesekindluse. Kui inimene on enesekindel tunneb ta end väarikana, on tugev ühiskonna liige, suudab oma võimeid kasutada ja rakendada. Inimene tunneb siis, et on maailmas kasulik ning vajalik. Kui need vajadused pole rahuldatud tekivad alaväärsuse, abituse ja nõrkuse hetked (tunded). Kui kõik eelnevad vajadused on rahuldatud, soovivad inimesed ikkagi teha just seda, milleks tema võimeline on. Inimesed peavad olema need, kes nad olla võivad. Nad peavad oma loomusele truuks jääma. Seda vajadust võime nimetada *eneseteostuseks*. (Maslow 2007, lk 80-87)

Seega nõuab eneseteostus eesmärkide püstitamise oskust. Iga vahe-eesmärgi saavutamine tekitab uue ja kõrgema eesmärgi, kuni on saavutatud lõppeesmärk. Suutlikkus elus midagi saavutada, pole meile võimetusena kaasa antud. Kõik sõltub sellest, kui oskuslikult me eesmärke püstitame. (Luuk 2002, lk 162-176)

Erinevad psühholoogid tähtsustavad erinevaid lähtekohti ja valdkondi. Inimese arengu erinevaid teooriaid ei tohiks vastandada. Kui süveneda erinevatesse teooriatesse, siis saame mõista inimese arengut igakülgselt ja integreeritult. (Leppik 2000, lk 11)

2.1 Lugemismotivatsioon

Lugemismotivatsioon on lugemisvajaduste rahuldamiseks eesmärgipärane tegevus (Bachmann 2001, lk 73).

Kui lapsel on tekkinud lugemismotivatsioon, on tal selleks motiiv ehk tunnetatud vajadus omandada lugemisoskus. Lapse lugemismotivatsiooni tekkimisel on õige aeg suunata, julgustada, juhendada, arendada tema lugemisoskuse arengut. (*Ibid*, lk 75)

Suurepärane on olukord, kui lapsel on tugev tahe lugeda või lugema õppida. Tahe on inimesele lisamotivatsiooni allikaks, mille eelduseks on vajadused. Järelkult tahtmise korral saab laps lisajõudu oma eesmärgile pürgimise teel. Tahe on võime, mille abil laps rahuldab madalamad

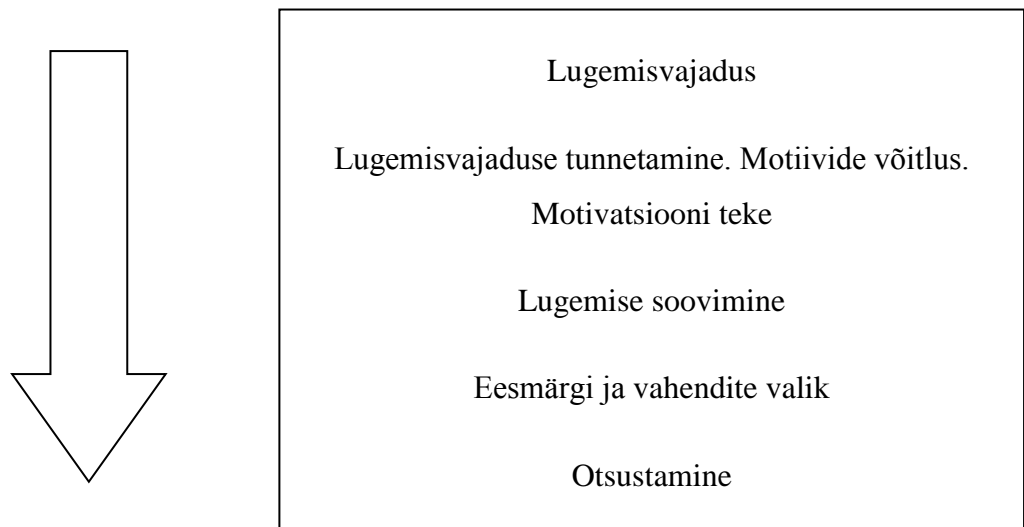

motiivid ja võib endale järjest kõrgemaid motiive püstitada. Nagu iga teine motivatsioon, saab ka lugemismotivatsioon tahteotsuse aluseks. (Bachmann 2001, lk 202-203).

Tahet kujundava motivatsiooni all mõistetakse (*Ibid*, lk 204) :

1. Motivatsiooni, kui aktiivsuse allikat. Lugemismotivatsioon näitab, miks aktiivsus tekkis ja millele see on suunatud.
2. Motivatsioon, kui seletus, miks eelistatakse üht või teist tegevussuunda.
Lugemismotivatsioon on lapse (isiksuse) laadi väljendajaks.
3. Motivatsioon, kui eneseregulatsiooni vahend. Lapse tundmused, soovid, kiindumused kujundavad lugemisprotsessi tegevusi; korrastades, aktiveerides või pidurdades aktiivsust; järjestades tegevusi jne. (*Ibid*, lk 204)

Jooniselt 4 saab kokkuvõtvalt vaadata tahteakti geneesi, mis on püstitatud lugemisvajadusest.

Joonis 4. Tahteakti genees (Bachmann 2001, lk 205)

Väga oluline on seega tahte kasvatamine. Tahtekasvatamist tuleb alustada vajaduste kujundamisega. Inimene peab selgeks tegema, mis on tõelised väärtused. Lugemisoskus on üks tõelistest väärtustest. Lugemiseesmärgid tuleb selgeks teha ja siduda meeldivate tundmustega, mis aitab tahtel püsida. Teiseks tahte kasvatamise meetodiks on harjutamine. Lugemist tuleb seega palju harjutada ning

õnnestumine annab jõudu raskemaid tekste lugeda. Kolmandaks oluliseks meetodiks tahte kasvatamisel ongi „alustamine väikesest“. Siin tulebki silmas pidada, et lugemine oleks jõukohane ja raskusaste kasvaks järk-järgult. (Koemets 1981, lk 77,78)

2.1.1 Lugemisvajadused, eesmärgid

Uudishimust, teadashahtmise soovist tekivad tarbed ehk vajadused. Psühholoogide arvamuse kohaselt tekitavad motiive vajadused. „Vajadus on keha või psüühika toimumise seisukohalt olulise omaduse puudujääk“ (Luuk 2002, lk 162).

Vajadused on kaasasündinud või kujunevad elu jooksul kasvatusel mõjul. Vajadused arenevad kogu eluaja vältel ja vajaduste kasvatamine toimub ka koolis. Tähtsamad vajadused, mida kooliajal kasvatatakse on eetilised, esteetilised ja tunnetusvajadused. (Ebber 1982, lk 16)

Aavo Luuk ja Peeter Tulviste jaotavad vajadused kahte suurde gruppi: *bioloogilised* ja *kultuurilised* vajadused. Uute nähtuste olemasolu tekitab uusi vajadusi, mille tekkimisega on inimesed sunnitud edasi tegutsema. Enamasti on kultuurilised vajadused olulisemad. Ükski inimene ei lepi ainult bioloogiliste vajaduste rahuldamisega. Isegi põhivajaduste puhul võib kultuur dikteerida kuidas põhivajadusi tohib rahuldada. Vajadus on eeltingimus, mis paneb tegutsema kindla eesmärgi poole. Eesmärgiks on objekt või seisund, mille saavutamise nimel tegutsema hakatakse. Seega inimeste tegevuste põhjused on seotud enamasti tulevikuga, sest eesmärgid on suunatud alati tulevikku. (Luuk 2002, lk 163)

Enn Koemets on tarbed ehk vajadused liigitanud viide rühma:

1. Orgaanilised tarbed – vajadused toidule, veele, õhule, puhkusele ning julgeolekule.
2. Funktsioonitarbed – meeleorganite funktsioneerimise vajaduse rahuldamine.
3. Sotsiaalsed tarbed – suhtlemise vajadus inimeste vahel.
4. Vaimsed ehk intellektuaalsed tarbed – teadmistejanu, tung kõike teada saada.
5. Esteetilised tarbed – vajadus ilu järele. Inimesed rahuldavad neid vajadusi erinevalt. Mõnele meeldib rohkem muusika, mõnele tehnika, mõnele lugemine jne. (Koemets 1981, lk 18-19)

Lugemisvajadust saab liigitada mitme rühma vajaduste alla sõltuvalt sellest, missugune eesmärk on lugemisvajadusele püstitatud. Laps rahuldab oma funktsioonitarbeid juba õige varakult, ta ei pruugi

sõnu veel kokku lugedagi. Siin on lapsevanema roll väga tähtis. Pildiraamatute vaatamine ja ettelugemise kuulamine rahuldavad meeleorganite funktsioneerimise vajaduste rahuldamist. Kuna laste lugemisoskus ei ole siis veel arenenud, saavad nad ikkagi nautida teoseid, mis neile sisu ja laadi poolest kütkestavad on. (Müürsepp 2003, lk 15)

Loomulikult sellises koostöös lapse ja lapsevanema vahel, saavad rahuldatud ka sotsiaalsed vajadused. Ennekõike siis, kui lugemisvajaduse eesmärgiks on seatud arutelu ja vestlus loetu põhjal.

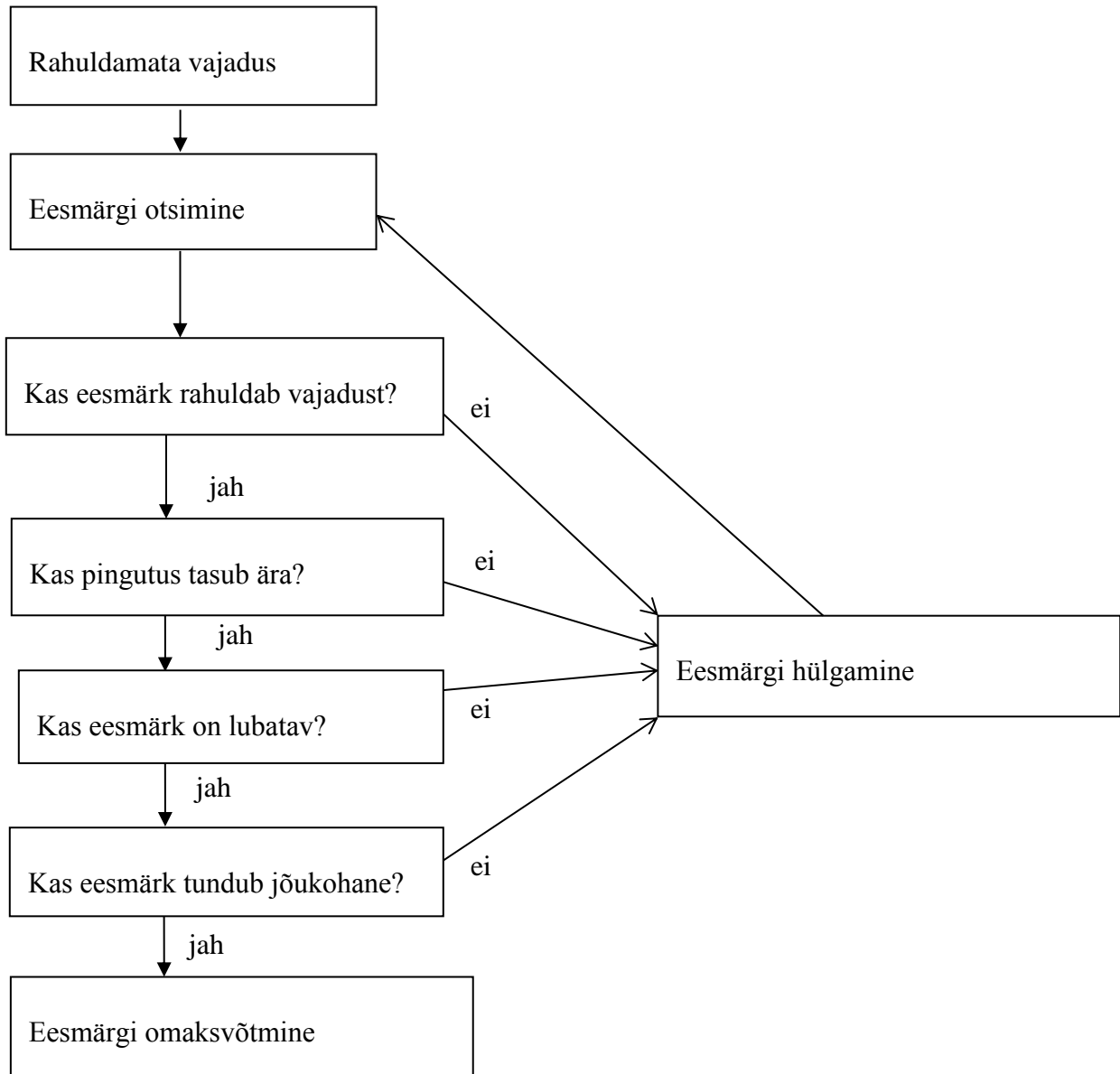
Lugema õppimine on oluline vajadus ehk toimub protsess vaimsete vajaduste rahuldamiseks. Esimene lugemine toimubki selleks, et lugema õppida. Tavaliselt on esimeseks raamatuks aabits, kust lugema õpitakse. Samas ei oma erilist tähtsust, kust esimeste sõnade kokkulugemine toimub. Peamine on, et moodustatakse ja kinnistatakse lugemise mõisted ja põhilised seosed, kirja, pildi ja hääldatud sõna seosed. Sellepärast loetaksegi selles perioodis valjusti, korduvalt ja pilte vaadates. Kui lugemine on selge, toimub edasi juba süvendatult oma vaimsete vajaduste rahuldamine. Lugemisele lisandub uus printsiip – valikulisus ja teadlikkus. (Miller 1985, lk 3)

Esteetilisi vajadusi rahuldab ilukirjanduse lugemine. Lapsed kellel on lugemisega veel raskusi, loevad üht ja sama juttu korduvalt, eriti meeldivaid kuni pähejäämiseni. Seda tehes saab ta mitmekordse naudingut. Elamused, mis tal lugedes tekivad, võtab ta omaks ja edasi fantaseerides mängitakse situatsioonid taaskord läbi. Selline positiivne läbielamine tõstab tahet ja püstitatakse üha uued eesmärgid uute raamatute lugemisele. (Miller 1985, lk 7, 8)

Positiivne läbielamine ehk emotsioon tekib seega vajaduste rahuldamise teel. Inimese psüühika saab sellest signaali, et tegevus oli õige ja seda tegevust tuleb jätkata. Negatiivne emotsioon tekib vajaduse rahuldamatusest, mis omakorda võib tekitada inimeses aktiivsust vajaduste rahuldamisel. (Ebber 1982, lk 22)

Seega kui laps saab loetud raamatu eest kiita, püüab ta taas seda tunnet kogeda ja võtabki uue raamatu lugemiseks. Kui õpetaja annab negatiivse hinnangu raamatute mittelugemise eest, tekib negatiivne emotsioon ja lapses tõuseb aktiivsus lugemisvajadus rahuldada, et järgmisel lugemiskontrollil saada kiita ehk kogeda positiivseid emotsioone.

Lugemisvajadust saab rahuldada mitut moodi, see sõltub eesmärgi püstitamisest. Iga laps püstitab oma eesmärgi vajaduse rahuldamiseks. Eesmärk on kujutlus meelepärasest olukorrast, mille abil vajadus rahuldatakse.

Joonis 5. Eesmärgi omaksvõtmise etapid ja tingimused (Ebber 1982, lk 35)

Eesmärgi omaksvõtmisel on erinevad etapid ja tingimused, mis on skemaatiliselt kujutatud. (vt joon 5, Ebber 1982, lk 34, 35)

Antud joonist 5 jälgides on näiteks „lugeda mitteoskamine“ rahuldamata vajadus. See tekitab lapses negatiivse emotsiooni, mis paneb väljapääsu otsima. Järgneb eesmärgi otsimine. Mida teha, et lugeda? Eesmärgi otsimine seisneb erinevate kujutluste loomises olukordadest, et õppida lugema:

- kui eesmärk rahuldab vajadust ja pingutus tasub ära (tavaliselt valitakse vähim energiat kulutav viis),
- kui on täidetud eesmärgi lubatavus (valitakse parim võimalus),
- kui eesmärk tundub jõukohane (tunneb tähti, suudab neid liita jne.),

siis valitaksegi vastav eesmärk ja alustatakse lugemisoskuse treenimisega. (Ebber 1982, lk 36, 37)

2.1.2 Lugemishuvi, selle kujunemine

Huviks nimetatakse eelistavat ja püsivalt tähelepanelikku suhtumist mingisse tegevusse või objekti. Huvi, tegevuse või objekti vastu, kujuneb või tekib, kui mingi tugeva vajaduse rahuldamine õnnestub hästi ja lihtsalt. Järelikult huvi tekkimiseks peab inimene mingist tegevusest suure rahulduse saama. Rahulduse saab ta aga siis, kui tegevus on olnud edukas. Siit võib omakorda järeldada, et edu saavutatakse kergemini, kui tegevus on võimetekohane. Nii kujunevad huvid enamasti nende tegevuste vastu, milleks võimed olemas on. (Ebber 1982, lk. 18, 19)

Kuna esimese klassi õpilasel on olemas võimed tähtede tundmaõppimiseks ja kokkulugemiseks, siis ongi selles vanuses lastel tekkinud tõsine huvi lugemise vastu. See kuidas see huvi püsib, kasvab või raugneb sõltub paljudest teguritest. Üks olulisi eeldusi huvi hoidmiseks on täiskasvanute siiras olek ja elurõõmus suhtumine. Nutika ja rõõmsameelse täiskasvanu abiga antud uued ja jõukohased harjutused aitavad igati lapse arengule kaasa. Ülesannet, millega laps tuleb toime võime kujutada trepiastmega, mis teda ülespoole viib. (Müürsepp 1998, lk 12)

Samuti võivad täiskasvanud väga kergesti oma negatiivse suhtumisega lapse lugemisse, purustada laste huvi lugemise vastu. Kui lapse kasvuümbrus ei soosi lugemist, ka siis võib jääda lugemishuvi väheseks. Näiteks puudub kodus lapsele võimetekohane kirjandus või lugema hakkamisel nõutakse kohe soravust ja ettelugemist. Sellega seatakse laps pinge alla ja talle muutub lugemine vastikuks ja huvi kaob. Lugemishuvi pärsib ka see, kui täiskasvanu kitsendab lapse lugemise valikut. Laps peaks saama valida endale meelepäraseid raamatuid, kasvõi vaadates ainult pilte, fantaseerides raamatu

tegelastest. See tõstabki huvi. Raamatu jõukohasus ja korduv lugemine, tuttavate tegelaste leidmine ärgitabki üha rohkem raamatuid sirvima ja lugema ning huvi raamatute ja lugemise vastu aina tõuseb. (Müürsepp 1998, lk 36, 41)

Vahel ei kujune huvi tegevuses osalemisel, vaid hoopis tegevuse jälgimisel ja kaasaelamisel. Raamatu ettelugemisel on väga tähtis roll lugemishuvi tekkimisel. Lapse mõtlemist arendab ka ettelugemine. Kuni 9-aastasele lapsele meeldib kuulata raamatutest lugusid/jutte. Eriti sobivad selleks muinasjutud, sest nendes on välja toodud kõlbelised probleemid, mis on seotud lapse emotsionaalsete tunnetega. Seetõttu suudavad nad ka pikemaid tekste kuulata ja neil tekib huvi iseseisvaltki tuttavaid jutte lugeda. Ettelugemine on oluline veel sellepärast, et osad lastele huvipakkuvad raamatud on trükitud väikeses kirjas või paljud lood koondatud kogumikesse, mistõttu laps ise lugedes ei pruugi lugude sisu lahus hoida. (Ebber 1982, lk 19; Leppik 2004, lk 61; Müürsepp 1998, lk 179)

2.2 Psüühilisest eripärast tingitud lugevus

Psüühika on elusorganismide võime peegeldada ümbritsevat keskkonda ja organismi sisemuses toimuvaid protsesse ning vastavalt sellele juhtida oma käitumist (Konstabel 2002, lk 276). Psüühika moodustavadki psüühilised protsessid, seisundid ja omadused kokku (Sõerd 1992, lk 8).

Psüühilisteks protsessideks on inimese aistingud, tajud, mälu, mõtlemine, kõne, fantaasia, tundmused ja tahe. Psüühilised seisundid on protsessidest pikemaajalised nähtused. Siia alla kuuluvad tähelepanelikkus, hajameelsus, elurõõmsus, ärritus, rahulolu ning väsimus. Psüühilised omadused on veelgi pikema kestusega, mõnikord kogu elu vältel. Nendeks omadusteks on veendumused, teadmised, oskused, vilumused, harjumused, võimed, andekus, temperament ja iseloom. (Sõerd 1992, lk 3).

Ei ole olemas kahte sarnast inimest välimuselt ega ole ka sarnase psüühikaga inimesi. Inimesed erinevad temperamenditüübi, võimete, huvide, mõtlemise, tähelepanu, mälu jt. psüühika tahkude poolest. Samuti erinevad inimesed rühmaerinevuste poolest, nagu ealised, soolised, rahvuslikud, rassilised, kutsealased erinevused. (Sõerd 1992, lk 52). Lähemalt vaatleksin mõju lugevusele ealistest iseärasustest sõltuvalt.

2.2.1 Ealised iseärasused

Kui laps sünnib, siis hakkavad tema vaimsed ja kehalised võimed arenema, aga see kõik toimub etapiliselt. Alguses on areng väga kiire, hiljem see aeglustub. Kuni kolmanda eluaastani on areng kiire, edasi toimuvad arengus hüpped ja neile järgnevad rahulikud perioodid. Inimese areng on jaotatud perioodideks, mida saab liigitada mitmeti. Üks enim kasutatud on järgmine (Sõerd 1992, lk 54; Ebber 1982, lk 47):

- a) Esimene eluaasta – imik
- b) 2-3 eluaastani – maimik
- c) 4-6 eluaastani – koolieelik
- d) 7-11/12 eluaastani – kainik
- e) 12-15/16 eluaastani – mürsik
- f) 16-20 eluaastani - nooruk
- g) 20-35 eluaastani – varane küpsusiga
- h) 35-55/60 eluaastani – hiline küpsusiga
- i) 55/60-75 eluaastani – elatanuiga
- j) 75-90 eluaastani – vanuriiga
- k) Üle 90 eluaasta – pikaealised

Vaatlen lähemalt kainikuiga, mis saab alguse lapse seitsme aastaseks saamisega ja lõpeb puberteedi ehk sugulise küpsemisega. See iga langeb kokku kooliastumisega ja algklassides õppimisega. Väga oluline on kuidas laps koolis kohaneb. Kohanemine ei ole talle selles vanuses võõras, sest ta on varasemal perioodil pidanud uute olukordadega pidevalt kohanema. Siiski võivad jääda mõned olulised vajadused pooleldi rahuldatuks (näiteks liikumisvajadus, julgeolekuvajadus, enese maksmapanemise vajadus jm). Kõikide vajaduste rahuldamiseks peab õpetaja tegema õigeid otsuseid, jagama jõukohaseid ülesandeid ja avaldama korduvalt tunnustust. Kainikuea tunnuseks on sõprade teke. Koos käiakse ringides, sporditakse arutletakse loetud seiklusjuttudest või nähtud filmidest. Sõprussuhete kujunemisele peavad vanemad soosivalt suhtuma. (Ebber 1982, lk 48-53)

Sarnaselt inimese arengu jaotumisele on määratletud ka lapse arengut lugejana vanuse järgi. Lapse arengut lugejana on määratletud enamasti ka vanuse järgi. Ch. Bühler määratles 1918 aastal lugeja arengut järgmiselt (Müürsepp 2003, lk 15):

- a) Kolumatsiiga – 2-4 aastane: kirjandusega kokkupuude suulise esitluse kaudu; eelistatud riim, rütm, lühijutud moraalist, mis seostuvad igapäevaeluga.
- b) Muinasjutuiga – 4-8 aastane
- c) Robinsoniiga – 9-11 aastane, poistel kuni 12 a: tõepärased põnevuslood – looma-, reisi-, röövlilood, veel ka muinasjutte.
- d) Kangelasiiga – 12-15 aastane: huvitatud romantilistest, üliomadustega tegelaskujudest.
- e) Lüürika-, romaaniiga – 15-20 aastane

Alexander Beinlich on vanuserühmade ilminguid kujutanud järgmiselt (Müürsepp 2003, lk 17):

- a) 2-5 a – varane lapseõlv: mina-keskne, argieluga seotud; pildiraamatud, luuletused, laulud, lühilood.
- b) 5-8 a – lapseõlve keskpaik: vastandlikud omadused; muinasjutud, legendid, luuletused, laulud, koomiks; tunnuslik omalooming fantaseerimine.
- c) 9-12/13 a – küps lapseõlv ja eeluberteet: eelistatakse realistlike kui ka fantastilis-maagilist kirjandust, seiklusraamatud, tüdrukuteraamatud, noorsooajakirjad; aldid kitsi ja rämpsu suhtes.
- d) 13-17 a – puberteet: loetakse tihti palju ja valimata noorsookirjandust, täiskasvanute kirjandust, lühilugusid, lüürikat, ajakirjandust.
- e) 16-21(n) ja 24 (m) – noorukiiga: lugemishuvivid stabiliseeruvad; tekib püsiv huvi lüürika, draama, biograafia, arengu- ja psühholoogilisele romaanile, aimeramatute ja ühiskonnakriitilise kirjanduse vastu.

Nooremad lapsed soovivad üheselt mõistvaid tegelasi – eraldi hea ja paha. Peategelane võimas ja loo lõpus kurjus oma karistuse. Kooliealist huvitavad juba ka vastuolulised tegelased. Noorem laps suudab jälgida ühte tegevusliini. Vanem õpilane juba mitmest. Nooremat lugejat paeluvad kordused. Koolilaps keskendub raamatu tegevusele. (*ibid*, lk 18)

2.2.2 Temperament ja lugemine

Temperamenti all mõeldakse psüühiliste protsesside tugevust, psüühiliste protsesside toimumise kiirust ja emotsionaalse erutuvuse taset. Temperamenti iseärasused hakkavad ilmnema kohe pärast sündimist. Pärivusteguritel on väga suur osa temperamendiomaduste kujunemisel. (Sõerd 1992, lk

60) Lapsevanemal ega õpetajal ei maksa vaeva näha temperamendi tüüpide muutmisel. Temperament pole kasvatatav. Ei saa muuta laste tormakust, aeglust, emotsionaalsust või aktiivsust. Igale temperamenditüübile on omased tunnused, kuid selgeid, puhtaid tüüpe pole samuti olemas. (Ebber 1982, lk 13)

Esimese temperamenditüübi loojaks oli Antiik-Kreeka arst Hippokrates, kes elas V-IV sajandil e.m.a. (Sõerd 1992, lk 61) Ta eristas nelja erinevat tüüpi, mis tänapäevalgi on levinud (Ebber 1982, lk 13):

- a) sangviinik – aktiivne, liigutuste mitmekülgsus ja rohkus, emotsionaalsus, kohanemisvõimeline, kohati pinnapealne;
- b) koleerik – energiline, kõrge psüühiline aktiivsus, järsk, jõuline, emotsionaalne;
- c) flegmaatik – madal aktiivsus, aeglane, rahulik, sügavad, püsivad, sujuvalt muutuvad meeleolud, raskendatud ümberlülitumine ühelt tegevuselt teisele;
- d) melanhoolik - madal psüühiline aktiivsus, motoorika ja kõne pidurdatud, emotsionaalne tundlikkus, tundmuste sügavaus ja püsivus, nõrk väljendumine, talub monotoonsust.

Melanhoolsed lugejad on emotsionaalsed, kuid ei suuda emotsioone kontrollida (nutavad, naeravad lugedes), samas märkavad lugedes detaile, millest tugevad isiksused üle libisevad. Tugevad tasakaalustatud liikuvad isikud võivad lugeda mitut raamatut korraga. Flegmaatik aga pühendab end tihti lugemisele ja teda pole võimalik selles tegevuses häirida, seevastu koleerik võib segava faktori puhul kergesti ärrituda.

Temperamenditeooriat arendas edasi inglise psühholoog H.-J. Eysenck. Tema õpetuse kohaselt on isiksusel kaks põhidimesiooni (Sõerd 1992, lk 65):

- 1) rahulikkus (stabiilsus) – närvilisus (neurootilisus)

Rahulike inimeste tundmused on püsivad, keskmise tugevusega, kindlad, muretud, usaldatavad, vahelduvad aeglaselt. Närvilised on tundlikud, rahutud, kartlikud, tundmused vahelduvad kiiresti.

- 2) introvertsus – ekstravertsus

- a. Introvert on pöördunud sisemaailma poole, kinnine, tagasihoidlik, ettevaatlik, hindab korrapärasust, kõlbelisi norme, tavaliselt usaldusväärne. Ekstravert on pöördunud välismaailma, palju sõpru, jagab mõtteid, tundmusi, armastab vaheldust ja huumorit, pole alati usaldatav.

Ei ole paremaid või halvemaid temperamentitüüpe. Ka erisuguse temperamendiga õpilased leiavad samale probleemile erinevaid lahendusi ja võimalusi. Õpilasi tuleb mõista ja õigesti suunata. Ekstravertide tähelepanu langus toimub juba 20 minuti jooksul, järelkult pole mõtet ka kauem järjest lugeda, tähelepanu hajub. (Leppik 2000, lk 151)

Eks temperamendi erinevad jooned avalda mõju ka lugejale. Sellele tuginedes on püütud ka lugejaid liigitada. Heinrich Wolgast on välja toonud kolm vastandlikku suhet lugeja ja raamatu suhtes:

1. a) kriitikavaba lugemishull – loeb oheldamatult, ei tunneta kunstilist taset.
b) vähelugeja tüüp – praktilisest tegevusest hõivatud inimene või inimene, kes elab omas maailmas ja vähene mida loeb on väärtkirjandus.
2. a) aktiivne – kindla eesmärgiga lugeja, saab lugemisvajaduse rahuldatud ka ebasoodsates tingimustes.
b) passiivne – sõltuv, kergesti juhitav, vajab juhendamist ja nõuannet.
3. a) korduvlugeja – loeb tuttavaid raamatuid uuesti.
b) lineaarne – vajab pidevalt uusi raamatuid. (Müürsepp 1998, lk 115)

Richard Bamberger jaotas lugejad kirjanduse aine ja kujutamisladi järgi nelja rühma (*ibid*, lk 115):

1. Romantiline tüüp – tavaliselt lapsed ja täiskasvanud kellele meeldivad muinasjutud ning seiklusjutud;
2. Realistlik tüüp – tõsielu raamatutest huvitunud;
3. Intellektuaalne tüüp – soovib raamatutest saada praktilist kasu, leida moraali;
4. Esteetiline tüüp – kõigis vanuseastmetes. Tunneb naudingut riimist, sõnakõlast, rütmist. Kirjutab välja kauneid kohti tekstist.

Kirjanik Hermann Hesse väidetes võib lugeja aeg-ajalt kuuluda ühte või siis teise gruppi. Ta ise on lugejad liigitanud kolmeks (Müürsepp 1998, lk 116):

- 1) naiivne lugeja – suhtub teosesse kui tõelusesse;
- 2) lapselik lugeja – arvab, et igal asjal on hulгим tähendusi;
- 3) vaba lugeja – loeb ükskõik mida ja loeb selleks, et fantaseerida.

Teaduslikult on esteetilise taju järgi liigitatud lugejaid. Paljude meelest on taju kolmetasandiline ja sellel puuduvad vanuse piirangud.

1. Ekstensiivne, konstanteeriv – fikseeritakse sündmusi, nähtusi. Ei kaasne mõtestamist ega analüüsi. Eelistatud on põnevusjutud, elulookirjeldused jm.
2. Intensiivne, analüüsiv – meeldib arutleda, tunnetada moraali, analüüsib tegelasi jm.
3. Loov, isiksuslik – teksti mõtestamine ühineb kaasaelamisega, tunnetab kirjaniku olemust ja suhtlust temaga. (*ibid*, lk 117)

Raamatukoguhoidja ja õpetaja peaksid õpilaste erinevate lugemistüüpidega arvestama ja vastavalt sellele andma ülesandeid ja korraldama raamatukogus üritusi.

3 ÕPILASE MÕJUTAJAD LUGEJAKS KUJUNEMISEL

Eelkirjutatust järeldeb, et kõige suuremad mõjutajad lugema õpetamisel peaksid olema vanemad. Clenn Doman väidab, et kui laps õpetada lugema enne kooli (kolme-nelja aastaselt), siis võimekus õppimises on kõrgem. Loomulikult peab ka keskkond soosima lugemist, see tähendab, et lugemisvara peab olema kättesaadav. (Doman 1992, lk 99, 108) Igas kodus peab olema raamatuid ja lastele peaksid kättesaadavad olema oma eale ja huvidele vastavad raamatud. Kui laps loeb ja loetut mõistab, siis suudab ta fantaseerida, ettekujutada olukordi ja uusi elamusi nautida. Vanemate poolt ettelugemine inspireerib lapsi üha uusi raamatuid haarama, et oma uudishimu rahuldada. Mida rohkem raamatuid lapsevanem lapsele muretseb ja neid talle tutvustab, seda suurem tõenäosus on, et laps hakkab raamatuid huviga lugema. Raamatuid võib lapsevanem ka ise meisterdada, see on eriti meeldiv lapsele siis, kui seda koos tehakse. (Lagle & Karu-Espenberg, 2006, lk 66)

Õpilasi mõjutavad nende sõbrad ja koolis kindlasti klassikaaslased. Klassis hakkavad tekkima grupid, kellel on ühesugused huvid. Need õpilased, kes loevad raamatuid leiavad kindlasti üksteist, sest ühesugused huvid liidavad. Vestlused ja meenutused loetust on olulised uute raamatute lugemisvalikul. Vanemad õpilased arvestavad sõbra soovitustega. (Lindgren & Suter, 1994, lk 110, 111)

Oluline mõjutaja on muidugi õpetaja. Õpetaja poolt raamatute ettelugemised klassis, oskuslikud raamatututvustused ja loovad lugemiskontrollid innustavad lapsi lugema ning raamatukogu külastama.

Lugemist võivad mõjutada keskkonnast tingitud tegurid. Mõned lapsed loevad, sest tunnevad end üksikuna. Nad leiavad raamatust omale sõpru ja eeskujusid, elavad kaasa oma kangelastele. Lugemist võib mõjutada tahe saada teiste sarnaseks või teistest veelgi paremaks ehk enese maksmapanemise võimalus läbi lugemise. (Müürsepp, 1998, lk 8)

Mõjutusvahenditeks on televisioon, raadio, Internet. Kui meediakanalites on tutvustatud põnevalt ja haaravalt mingit teost, siis võib tekkida huvi seda raamatut lugeda. Kui mõnest teosest on tehtud film, siis lapsed huvituvad ka vastavatest raamatutest.

3.1 Lapsevanema rolli tähtsus lapse lugevuse kujunemisel

Eelnevates peatükkides käsitleti põgusalt lapsevanema rolli tähtsust oma lapse lugemise kujunemisel. Ajakirjanik Reet Made nimetab raamatutega kokkukasvanud lapsi raamatulasteks. Ta leiab, et raamatuhuvi tuleb lapsesse varakult tekitada. Ta meenutab eredat mälestust, kui memm muinasjutte talle ette luges ja kirjeldab enda ootust, millal memm lugema hakkab ning aega lugemiseks memmel jätkus. Ajakirjanik loodab, et tänapäeva lastelegi ette loetakse, sest neile, kellele raamatuid ette loetakse, nemad suudavad jälgida jutusaateid raadiost, kuulata helifaile arvutist, makkidelt ja hiljem paremini mõista õpetaja kõnet ning korraldusi. Need lapsed on rikkalikuma sõnavaraga, fantaasiarikkamad ja arenevad kiiresti. (Made, 2003, lk 50)

Soome kirjanik Kaarina Helakisa peab lastele salmide (muinasjuttude, jutustuste) ettelugemist samuti väga oluliseks. Etteloetu põhjal hakkavad lapsed fantaseerima, justkui oma mõttes filmi vāntama, arenevad kujutluspildid. Psühholoogid leiavad, et kuuldud ja etteloetud sõnad annavad ajule suuremaid impulsse kui filmist ja arvutist nähtu. Selle põhjal võib oletada, et viimse detailini illustreeritud lasteraamatud pārsivad laste fantaasiat lugemisel, kuid illustratsioonid on raamatute valikul siiski väga olulised, sest paljud lapsed valivad piltide järgi omale lugemisvara. (Helakisa, 1997, lk 6-8)

Kui laps on hakanud lugema, siis ei tohiks lapsevanem minetada huvi lapse lugevuse vastu. Vastupidi, nüüd peaks lapsevanem olema eeskujuks raamatute lugemises, huvituma raamatutest, mida laps loeb, kiitma ja julgustama uute raamatute valikuga. Tooma näiteid, mida tema lapsena luges ja tundma huvi kaasaegse lastekirjanduse vastu. Ühised lugemistunnid on meelde jäävad kindlasti nii lapsele kui emale, isale või vanavanematele.

Erilise tähtsusega on muinasjuttude ettelugemised ja jutustamised. „Muinasjutt aitab ja õpetab oma rikka pildikeele kaudu ning selle sügavat tähendust tajub laps alateadlikult; see mõjutab tema käitumist hulga püsivamalt kui vanemate moraaliloengud, lõpmatud käsud-keelud, tunde kestvad

epistlid või veel hullem, tänitamine“ (Niiberg, Metspalu, & Linnas, 2009, lk 164). Muinasjuttude kaudu saavad laps ja lapsevanem lähedasemaks. Need mälestused püsivad meeles ka täiskasvanuna. Oma kogemuste põhjal võin kinnitada, et vanaema lauldud laulud enne uinumist ja ühised jutuvestlused on meeles siiani ja selleaegsed jutud-laulud on oma lastelegi ette kantud. Tõeliselt tore oli kuulata, kui mu vanem poeg oma pojale vanavanaema unelaulu laulis. Järelikult, märkamatu võtavad lapsed vanemate tehtut eeskujuks, kui see mida tehti, jättis positiivseid emotsioone mällu, siis nii toimivad nemadki oma laste kasvatamisel.

Väga tähtis on kultuuripärandi edasiandmine kaasaja lastele. Lugeses Eesti muinasjutte vajab laps väga paljude sõnade lahtiseletamist, sest aeg on palju edasi läinud ja lapsed ei tea meie minevikus kasutusel olnud sõnade tähendusi. Seetõttu ongi hea neid lugeda koos lapsega. T. Niiberg annab soovitusi luua peres traditsiooniline õhtujuttude lugemise aeg. See tugevdab peresidemeid, tekitab kodu- ja hingesoojust. Lapsed vajavad väga meie kiires ja stressirohkes elus vanemate tuge ja aega üksteisega rääkimiseks ning kuulamiseks. (Niiberg jt 2009, lk 169)

Lapsevanema kohuseks on tekitada lapse ümber selline keskkond, mis soodustab lapse arengut. Tähtsam on emotsionaalne keskkond kui materjaalne. Vanemal ei pruugi olla tänapäeval võimalusi lasteraamatuid koju osta, kuid raamatukogust saab neid laenutada ja ühislugemisi korraldada. Kodumiljöo tähtsus on hindamatu, kus laps tunneb end armastatuna, kaitstuna, kus võib avaldada arvamusi ja üksteist kuulatakse. Nii lapsel kui vanemal peaks olema võimalus rääkida oma mõtetest ja muljetest raamatutest, filmidest, möödunud päevast jt asjadest. Ühislugemine on kättesaadav võimalus kõigile ja see avardab lapse tunde- ja mõttemaailma. Laps avardab lugemisega oma silmaringi ja mõistab kergemini ennast kui ka teisi. Lapsevanem, olles kursis lastekirjanduse tänapäevaga, oskab paremini mõista oma lapse käitumismotiive ja mõttekäike. (Talts & Tilk, 1997, lk 60-83)

Lapsevanemad peavad ise lugemisega eeskujuks olema. Lapsed matkivad ju oma vanemaid ja kui nad näevad vanemaid nautimas lugemist ja emotsionaalselt loetut jagamas, siis tekib loomuliku protsessina ka lastel huvi raamatute ja lugemise vastu. Lapsevanem peab tagama eakohase kirjanduse olemasolu või tegema koos lapsega külastusi raamatukokku.

3.2 Õpetaja rolli tähtsus lugejaks kujunemisel

Edukaks vaimseks arenguks on oluline, et lapse tajud, kujutlused, mälu ja mõtlemine leiaksid aktiivset rakendamist. Nende protsesside arengust sõltub valmisolek õppimiseks. Omandavate oskuste hulgas on oluline koht lugemisoskusel. Lugemisoskuse omandamise kergus ja kiirus sõltuvad elukeskkonnast, milles laps on kasvanud ja kas sealsed tingimused on tema arenguks olnud soodsad. Samuti sõltub lugemaõppimine juba eespool kirjeldatud temperamenditüüpidest, mis on kaasasündinud.

Koolieelses eas on lapse tegevustel põhiliselt mänguline iseloom. Koolitulev õpilane on just selles eas, kus algab aluse loomine õppimisele. Paljud käsitlevad kooliminekut süstemaatilise õppimise algusena. Selline lähenemine loob lapse jaoks pingeolukorra ning ülemäärasest uudsusest võib tekkida koolistress, mis omakorda pärsib arengut. On oluline, et õpetaja märkab selliseid olukordi. Veel parem kui I klassi õpetaja suudab ennetada koolistressi tekkimist. Seetõttu tulebki I klassis õpetada läbi mängu. Mängides laps areneb iseenesest, kusjuures on eriline osa ka lapse emotsionaalses ja sotsiaalses arengus. Olgugi, et koolitööd seostame õppimisega, mis on teadmiste omandamine sihikindlalt ja eesmärgistatult, ei ajenda last õppima kauged eesmärgid. Tema asemel seabki õppimisele eesmärgi õpetaja. Eesmärgi võib lastele teatavaks teha. Algklassides tuleb luua kõik võimalused lastele mitmesugusteks mängudeks. (Leppik, 2004, lk 64-66)

Lapsed kasvavad erinevateks lugejateks. Kool on koht, kus õpetaja saavad õpilasi suunata ja juhtida, et nad edasi areneksid. Lugejatüübistik on väga mitmekesine. Iga lugeja on individuaalne ja tema tase erinev. Õpetajad tunnetavad seda mitmekesisust ja vahest ka abitud, et õpetada igat last tema vajaduste kohaselt. Samas on lapsed väga arenguvõimelised, tuleb ainult luua vastav keskkond – mitmesugused tegutsimisvõimalused klassis, silmaringi avardav ja enesetunnetust toetav suhtlemine. Algaja lugeja saab tunnetada võidurõõmu mehhaanilisest lugemisest – sõnade kokkulugemisest, trükitekstiga toimetulekust. Tähtis on raamatu kui terviku mõju. Kui sõnade lugemine on raske, peaks õpetaja andma võimaluse rääkida (lapsel tutvustada) raamatust, mida ta luges piltipidi. Ka seda kogemust tuleb tähtsaks pidada. (Müürsepp 1998)

Tunnis aine omandamiseks on oluline rahulik meeleolu klassis, mille peab tagama õpetaja. Ärritatud ja erutatud õpilane ei omanda peaaegu midagi. Distsipliini aitab tunnis tagada õppeprotsess, mis arvestab õpilaste sünnipäraseid omadusi ja lähtub omandamisprotsessi psühholoogiast. Tunnis peab õpilane aru saama, mida temalt nõutakse, et tööd kaasa teha. Õpilast ei pahanda seejuures õpetaja nõudlikkus ja järjekindlus. Ei ole mõtet nõuda õpilaselt lugemisel järje hoidmist, kui tal ei ole veel lugemisprotsess selge ja ta ei suuda teistega võrdsel kiirusel sõnu kokku lugeda.

Psühholoogiat hästi tundev õpetaja teab, et kui kiita tegijat, siis püüab ta veel rohkem. Õpetajal on võimalus kiita õpilast, kes tunneb huvi raamatute vastu ja neid loeb (nii sõnas kui pildis). Lubamatu on õpilast klassi ees halvustada, kui ta ei saanud lugemistekstiga piisavalt soravalt hakkama. (Leppik P. , 2000, lk 144-145)

Õpilased „sildistavad“ kergesti kaasõpilasi, mis omakorda pärsib lapse arengut. Olles ise kogenud olukorda, kus paludes ühel tüdrukul lugeda järgnev lause, teatasid kaasõpilased, et teda ei maksa küsida, sest ta ei oska lugeda. Väljaõeldud „oletusele“, et klass ei oska hoopis kuulata, jäid õpilased kuuldele. Teades antud tüdruku lugemisoskust, siis olin küsinud teda just selle lause lugemisel, mis oli talle jõukohane. Tüdruku enesehinnangut sai tõstetud ja tunnis oli ta palju aktiivsem ning kaasõpilaste salvav märkus ununes.

Õpetaja tegevus tunnis peaks olema mitmekesine. Kasutada saab palju näitlikke materjale, mis arvestavad laste sünnipäraseid omadusi ja ühtlasi arendavad neid. Motivatsiooniliselt on see ülitähtis, sest siis säilib huvi õpitava vastu. (Leppik 2000, lk 145)

Lugemistekste võib õpetaja ette lugeda, saab ette mängida lindilt ja võimalus on kasutada arvutit. Eriti meeldib lastele, kui lugedes samal ajal ka käpiknukuga mängida või teksti lühinäidendina osalistega lugeda jne.

Algklassiõpetajad teavad suurepäraselt, et enamus koolitulevatest õpilastest tahavad kooli tulla ja õppida. Kui mõne aja pärast muutub osadele õpilastele kool vastumeelseks ja nad püüavad seda isegi vältida, siis on põhjust vaja otsida õpetaja õpetamise meetodites. Tekkinud probleemid aitab lahendada koostöö lapsevanemaga. (Leppik 2000, lk 145)

Lugemisvara, mida lastele lugemiseks pakutakse, peab olema sisult mitmekesine. Kõige sisukam ja tõelisem lugemine on see, millest laps ise huvitub. Vastavat lugemist peaks leidma oma

klassiruumist, olgu siis huvideks dinosaurused, politseinikud, koerad või autod. 1. klassi õppekomplekti peaksid mitut erilaadi jutukogud ja lastele mõeldud teatmeteosed. Sellise väikese klassi raamatukogu saab komplekteerida koostöös lastevanematega ja kooliraamatukoguga. Vanemates klassides oskab laps ise juba raamatuid valida, aga I klassi laps peab alles õppima raamatuid valida ja nende üle otsustama.

Last arendab, kui talle ette loetakse temale sobivat jutustust või romaani. 5-9 aastastele meeldib see väga. Oluline on arendada kuulamisoskust ja teksti mõistmist, mis omakorda paneb lapse mõtlema. Lapse mõtlemine algab just näitlik-efektiivsest mõtlemisest. See saab areneda ainult siis, kui lapsel on midagi näha, jälgida, kuulata, kompida, tajuda. Eriti muinasjuttude puhul on tegemist tervikuga, kus tekib üksteisega seotud sündmuste jada, mida laps peab jälgima ja mõtestama. Muinasjuttudes on toodud välja ka kõlbelised probleemid, mis on seotud lapse emotsionaalsusega ja seetõttu suudab ta ka kauem teksti jälgida. (Leppik 2004, lk 61-62)

Sobivat lugemist saab valida kooliraamatukogust. Pole arukas öelda lapsele, et õppigu enne lugema ja alles siis mingi raamatukokku. Raamatukogu on koht, kus peaks tekkima soov lugemine selgeks saada, sest seal on palju huvitavaid raamatuid, mida lugeda. Lugemisoskus on kõige rohkem seotud vabalugemisega ja raamatu valimise võimalusega. (Müürsepp 1998, lk. 78)

Kainikueas on õpilane kõige vastuvõtlikum täiskasvanu mõjutustele. Seega, missuguseks areneb esimese klassi poisi või tüdruku lugevus sõltub täiskasvanutest. Õpetaja ei saa muuta õpilase temperamenti ega arendada tagasihoidlikest algetest silmapaistvaid võimeid, kuid ka õpetajast sõltub, kuidas laps suhtub oma töösse ja tegemistesse, kas ta on aus või ebaaus, iseseisev või sõltub teistest, tahtejuline või tahtetu jne. (Ebber 1982, lk 48-49)

3.3 Kooliraamatukogu mõjust lugejale

Kooliraamatukogu ülesanne on suunata õpilaste iseseisvat tööd raamatute jt infoallikatega ning õpetada neile selgeks vajalikud meetodid. Materjalid, mida saab kasutada ja uurida on erinevad: ilukirjandusest teatmematerjalideni; trükistest elektoonilise infoni; materjalid, mis täiendavad ja rikastavad õppekirjandust.

Kooliraamatukogu kindlustab kogu kooli õppeprotsessi vajalike õpikutega ja õppematerjalidega. Oluline on äratada huvi ja säilitada huvi lugemise, õppimise ja raamatukogu pideva külastamise vastu. Raamatukogus on tagatud tasuta juurdepääs kõigile info ja loovtöö võimalustele.

Raamatukogu roll on toetada õpilasi infootsinguil ja õpetada väärtustama informatsiooni tähtsust, õpetada oskust, kuidas leida väärtuslikku informatsiooni.

Väga olulise kohal on organiseerida üritusi ja nende läbi kindlustada õpilase elukestvat õppeprotsessi, kusjuures raamatukogu kindlustab sellega endale truud külastajad.

Kooliraamatukogu ei saa olla omaetteisev üksus. Raamatukoguhoidja peab tegema pidevat koostööd kooli juhtkonna ja õpetajaskonnaga, lastevanematega, hoolekogu, teiste raamatukoguhoidjate ning infotöötajatega. (UNESCO kooliraamatukogude manifest, 2009)

Kooliraamatukogu on tähtsaks kohaks just algajale lugejale. Esimesest külaskäigust sõltub, missuguseks kujunevad õpilaste suhted raamatukoguga, lugemise ja raamatuga. Esimene ühiskülastus peab lastele olema omamoodi erakordne sündmus. Enamikule algklassi õpilastest on kooliraamatukogu esimeseks raamatute kojulaenutamise kohaks.

Raamatukogu mõju lugemisoskusel on selgelt varasematest uuringutest välja tulnud. 2000. aastal tehti Saksamaal PISA uuring funktsionaalsest lugemisoskusest ja tulemused näitasid paremust nendes koolides, kus raamatukogud olid olemas. Ka 2006. a Eestis tehtud PISA uuringu tulemuste põhjal saab seda väita. Tulemustes näitasid Tartu koolilapsed paremaid teadmisi ja Tartu linna kooliraamatukogud on saanud hindamisel kõrgemaid kategooriaid. (Kõuts, 2008)

Kooliraamatukogu on see koht, kus õpilane saab lugeda seda, mis talle meeldib või mida hetkel oluliseks peab. Kooliraamatukogu on justkui aken laia maailma, kus on palju uut ja põnevat, mida uurida ja millega tutvust teha. Raamatukoguhoidja üheks tänuväärsemaks teoks on uudiskirjanduse kohene tutvustamine õpetajaskonnale. (*Ibid*)

Raamatukogus peab saama olla omaette või kohtuda sõpradega. Tähtis on, et raamatukogus käies ei saaks negatiivset kogemust. Seal ei tohiks keegi ülbitseda, teisi segada jms. Raamatukoguhoidja roll nende käitumismallide õpetamisel on väga oluline, sest ükski oskus ei tule õppimata.

Samuti aitavad raamatukogu aktiivsele külastusele kaasa raamatukoguhoidja poolt korraldatud üritused. Ürituste külastatavus lähendab lapsi raamatukoguga ja seeläbi tõuseb lugemise aktiivsus.

Õpetajad, kes viivad läbi ainetunde raamatukogus, teevad tänuväärset tööd. „Head õpetajad ja raamatukogutöötajad liidavad oma erianded lugemiskasvatusega – kellel on lavasoont, kellel kunstiannet, kellel huvi mälumängu vastu, kes keeleoskaja. Nad tunnustavad laste lugemises mitte ainult loetu hulka, vaid ka valiku omapära, oskust tuua teisteni teost, mida nad ise ei leiaks” (Müürsepp, 2007).

Lapsi panevad lugema need inimesed, kes õpilastesse suhtuvad soojalt ja lugupidamisega. Need märkssõnad on väga olulised õpetajale ja eriti raamatukoguhoidjale. Raamatukoguhoidja peab olema alati lahke, sõbralik ja abivalmis, oskama õpilast kuulata ja vajadusel nõustada. (*Ibid*)

“Kooliraamatukogu võimaluste tunnetamine ja nende kasutamine võib paljudele õpilastele olla muutuste, arengu katalüsaatoriks. Me ei tea, mis võib olla see ideelumepall, mis paneb liikuma just selle õpilase arengulaviini. Aga et see juhtuks, peab olemas olema avar hästi varustatud raamatukogu, kus tegutseb sõbralik ja asjatundlik raamatukoguhoidja” (Kõuts, 2008).

3.4 Õpetaja ja raamatukoguhoidja vahelise koostöö tähtsus õpilase lugemise kujundajana

Kirjanik Helga Nõu nendib, et Eestis nagu teistest lääneriikides on raamatute lugemine vähenenud ja tänu sellele on keeleoskus kesisemaks ja sõnavara vaesemaks muutunud. 9-12 aastased, kes enne olid kõige suuremad lugejad, tunnevad nüüd huvi teiste meediumite vastu – televisioon, video, arvuti. Poistele meeldib arvutimänge mängida ja tüdrukud vaatavad andunult viletsa tõlkega välismaa seriaale. Need harrastused pakuvad küll põnevust, aga ei arenda keelt. (Nõu, 2002, lk 47)

Mare Müürsepp leiab, et aabitasatekstid ja 1.-2. klassi lugemistekstid ei tohi olla igavad ega liiga lihtsad. Õpiku koostajad aga on lähtunud tekstide lihtsusest, teksti sisu jääb laste sõnaloomele ja kujutlusvõimele alla. Sama arvab ka kirjanik Leelo Tungal, et laps, kes alustas neljaselt arvutimängudega, teda ei huvitagi enam näiteks lugu „Pidu seene all“. Tänapäeva laste fantaasia on rohkem seikluslikum ja kangelistest mõjutatud. (Siimets, 2000, lk 12-14) Paljud õpetajad kasutavad muinasjutu najal õpetamist. Nende abil õpetamine on väga vaheldusrikas ja mitmekesine.

Muinasjutud on väga rikkaliku sõnavaraga, nad kätkevad endas elumustrite ohtusid, muremõtteid, hirne, painajaid ja õnneotsinguid. Muinasjuttude abil saab kokku sobitada kujuteldava ja reaalse maailma. Nendes sisalduv mängulisus pakub pinget erinevates vanustes lastele ja tekstide kordused mõjuvad erivanuseliste erinevalt. Valides õpetamise läbi muinasjutu, peab seda tegema teemasse süvenenult ja emotsionaalselt. Sellise meetodi abil saab mitmekesistada koolitundi ja arendada lastes lugemishuvi. (Niiberger jt, 2009, lk 184-189)

Ehk tulekski rohkem Rootsi kogemust kasutada, kus peetakse kõige tähtsamaks õpikuks juturaamatut. Nendest kogemustest pajatab kirjanik Helga Nõu, kellel on kogemusi Rootsis õpetajana töötamises. Iga laps peab aktiivselt koolipäeva jooksul lugema „klassiraamatut“, mille laps on ise valinud kooliraamatukogust. Õpilane loeb seda igal vabal hetkel koolipäeva jooksul. Kui ülesanded ja harjutused on valmis ja uut õppekorraldust ei ole, võtab õpilane raamatu ja loeb. Õpetaja korraldab kirjanduslike ja keeleharjutusi tihti „klassiraamatu“ põhjal. Näiteks peavad õpilased leidama omadussõnu ja nimisõnu ning neid käänama. „Klassiraamatut“ ei tohi koju viia, see asub alati klassis laste asjade hulgas riivil või sahtlis. Lugeses raamatu lõpuni peavad õpilased tegema arvustuse ettenähtud vihikusse ja selle klassile ette lugema või vabalt jutustama. (Nõu, 2000, lk 42-43)

Ka meie koolides loevad õpilased raamatuid ja kannavad andmed „Lugemispäevikutesse“. Korraldused selleks on õpetajatel erinevad. Rootsi võrreldes on erinevus selles, et paljudes koolides on lastele ette antud raamatute loetelu, mida nad lugema peavad või siis leebemal juhul on soovitusnimekirjad, mille hulgast laps peab valima endale lugemiseks raamatu. Kuid lapsed on erinevad ja nende oskusedki on erinevad, seetõttu ei tohiks olla nimekirju, mida lapsed lugema peavad. (Roolaid, 2002, lk 2) Lugemisotsus peaks jääma lapsele endale, õpetaja ja raamatukoguhoidja saavad ainult suunata ja soovitada. Seoses sellega peaksid raamatukoguhoidja ja õpetaja koostööd tegema ning vaatama läbi olemasolev kirjandus, mis toetab vastava klassi õppematerjale ja lugemissoovitusi lugemikes. Koostööst tulenevalt saab raamatukoguhoidja vastavalt võimalustele täiendada fondi soovitud teavikutega, mida lastele võiks lugemiseks soovitada.

Rootsi kogemustele tuginedes annavad raamatukogutunnid kord nädalas kõikides klassides õpilastele kindlasti juurde sinasõprust raamatutega. Õpetaja viib tunni läbi raamatukogus, kus

tutvustatakse uuemat kirjandust, tehakse ülesandeid teatmekirjandusega, pühendatakse tund kojulaenutamisele või lihtsalt loetakse. (Nõu, 2000, lk 42) Selline koostöö õpetaja ja raamatukoguhoidja vahel oleks meie koolides oodatud. Vähesed õpetajad viivad oma tunde läbi kooliraamatukogus, sest nii nagu Rootsis pole see meil tunnikavadesse sisse kirjutatud. Nendes koolides, kus on suund kooliraamatukogust õppekeskus kujundada, on raamatukogutundide läbiviimine tõenäolisem, kuid kõik saab toimida siiski ainult koostöös õpetaja ja raamatukoguhoidja vahel. Sellest koostööst saavad lapsed igal juhul kasu, avardub silmaring ja omandatakse uusi teadmisi.

Õpetaja ja raamatukoguhoidja koostöö tulemusena saadakse ülevaade, millised raamatuid kogus ei ole ning sellest tulenevalt saaks õpetaja klassi organiseerida klassiraamatukogu. Õpilane võiks tuua kooli mõned raamatud, et siis „klassiraamatu“ meetodil neid lugemiseks laenutada. See õpetab lapsi suhtlema ja rääkima raamatutest, mis neil kodus on ja mida teistele soovitada. Lastel, kellel kodus pole palju lasteraamatuid, saavad mitmekesistada raamatutega tutvumist lisaks sellele, mis on kooliraamatukogus. Õpetaja peaks sellisel kogul silma peal hoidma, et riulis oleksid keeleliselt korrektsed raamatud. (*Ibid*, lk 43)

Õpetajad peaksid tihedamini paluma raamatukogust kirjandust, et oma ainetunde sisukamaks muuta. Näiteks geograafia erinevate teemade tutvustamiseks, samuti eesti keele, loodusõpetuse, inimeseõpetuse jt tundide ilmestamiseks. Raamatukogus võib korraldada viktoriine, muinasjututunde, kohtumisi huvitavate inimestega, raamatute lühilavastusi, luuletuste ettekandmisi, lauamängude mängimisi jne. Kooliraamatukoguhoidja ei saa päris iseseisvalt tegutseda. Koostöö õpetajatega peab olema väga hea, sest koos organiseerides tulevad tulemused alati paremad ning arvestama peab ju tundide aegadega.

Koostöö jääb tihti iseloomuomaduste taha. Seetõttu ei sobigi kõik inimesed kooliraamatukogusse tööle. Raamatukoguhoidja peab oskama suhelda, olema avatud uudsusele, arenemisvõimeline. Vajadusel peab oskama lapsi kasvatada, suunata, juhendada, tuleb olla usaldusväärne. Nii leiab laps ja õpetaja tee raamatukokku.

4 AUDRU KESKKOOLI LUGEVUSUURINGU TULEMUSED

4.1 Audru Keskkooli lühitutvustus

Audru Keskkool asub Audru vallas Pärnumaal. Audru kooli ajalugu ulatub aastasse 1687. Siis oli koolis õppimas 17 poissi ja neid õpetas E. G. Forseliuse seminari lõpetaja Rein. (Audru Kk tutvustus, 2013)

1939. a rajati praegune koolihoone ja direktorina asus tööle Jakob Tamm. Koolis oli siis kuus klassi. 1962. a sai kool 8-klassiliseks ja 1982. aastal moodustati keskkool, mis eksisteerib tänaseni. Parimatel aastatel ületas õpilaste arv 500, aga praegu õpib Audru Keskkoolis 245 õpilast ja neid õpetavad 38 pedagoogi. Koolireformi tulemusena Eestis tegutseb kool viimast aastat keskkoolina. Juba kaks aastat ei ole keskkooliklasse avatud ja sellel kevadel lõpetab viimane abiturientide lend. Algklasside komplekte on viis: I klass – 24 õpilast; II A ja II B – kokku 28 õpilast; III klass – kokku 14 õpilast; IV klass – 24 õpilast. (Raja, 2013)

Kooli õpilaste arvule avaldab mõju Pärnu linna lähedus. Paljud Audru valla õpilased on valinud oma hariduse omandamise Pärnu linna koolides.

Vaatamata pidevale õpilaste arvu langusele, on vald toetanud kooli remontimisel. Igal aastal püütakse remontida ja kaasajastada mõni ainekabinet ja põhjalikuma remondi saab I klassi ruum. Nii saavad klassiruumid nägusama ilme, mis on väga oluline, sest esteetiline keskkond soodustab õppimist.

2004. aasataks valmisid uued ruumid Audru Keskkooli raamatukogule. Raamatukogu on muutunud õpikeskuseks. Lugemissaali osas saab anda tunde ja avatud riiulid võimaldavad õpilastel ise meelepärast kirjandust otsida. Kitsastest tingimustest II korruse klassitoast sai raamatukogu avarad ruumid I korrusele. Raamatukokku on sissepääs fuajeest, mis on igati soodne asukoht raamatukogule. Õpilased saavad raamatukogus veeta vahetunde ja bussiooteaega

sisustada, sirvides ajakirju ja raamatuid. Samuti kohtutakse sõpradega, laenutatakse teavikuid ja käiakse õppimas. Audru Keskkoolis vahetus raamatukoguhoidja 1. detsembrist 2013. Eelnevalt töötasid kooliraamatukogus Silva Tiit 1984 - 1992, Helju Ralliste 1992 – 2000 ja Piia Pärn 2001 – 2012. Uueks raamatukoguhoidjaks sai antud töö kirjutaja 01.12.2012, kes loodab praktilist kasu antud töö kirjutamisest raamatukogutöö parendamiseks. (Raja, 2013)

Audru Keskkool koos vallaga ajavad ühte joont ja püüavad õpilaste arengule võimalikult soodsa keskkonna luua. Täpsemalt saab tutvuda Audru kooli tegemistega kooli kodulehelt www.audru.edu.ee

4.2 Valimi kirjeldus

Antud uurimuse valimisse kuulusid esimese kuni neljanda klassi õpilased, nende klasside klassijuhatajad ning valimisse kuulunud laste vanemad. Valimisse kuulunud isikud vastasid kirjalikult ankeetküsitlustele (vt lisa 1-3) ja õpetajatega toimus lisaks lühiarutelu, kus antud töö kirjutaja tutvustas oma nägemust raamatukoguhoidjana järgmisel aastal ja kuulas täpsustavaid kommentaare õpetajatelt, kuidas koostööd parandada.

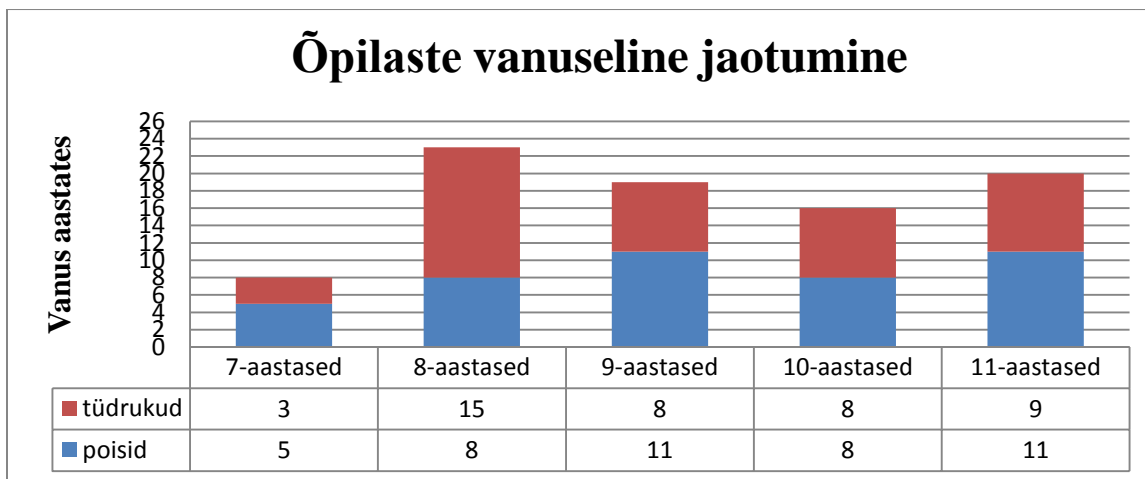
Kirjalik ankeetküsitlus viidi klassides läbi töö autori poolt mai kuu jooksul 2013. aastal. Õpilastel kulus ankeedi täitmiseks 25 – 40 minutini. Esimesest kolmanda klassini loeti küsituleja poolt küsimused ja valikvastused ette. Vajadusel selgitati, kuidas küsitlust täita ja oodati aeglasemaid järele. Esimese klassi õpilased jagati kahte gruppi ja nemad käisid ankeeti täitmas raamatukogus. Küsitluse läbiviija jõudis õpilasi jälgida ja vajadusel abistada küsimusest arusaamisel. Näiteks lasteraamatute hulga määramiseks loeti koos, kui palju lasteraamatuid ühel laudil oli ja siis oskasid lapsed umbes võrrelda, kui palju neil kodus võiks lasteraamatuid olla. Lapsed vastasid meeleldi küsimustele ja olid rõõmsad, et said töö kirjutajale abiks olla. Sellise meetodi kasuks on vastajate kõrge osalus ja ankeetide kohene tagastamine küsitluse läbiviijale. Suurest osalusest lähtudes saab vastuste analüüse kasutada edasiste tööplaanide tegemisel, sest muudatuste tegemisel tuleb arvestada enamusega. Ka järeldused, mis vastuste põhjal tehakse, kannavad suuremat väärtust.

Tabel 1. Küsitluses osalenud õpilaste arvud

	Õpil arv klassis	Vastanute arv	Vastanud poisid	Vastanud tüdrukud
1. klass	24	23	11	12
2. a klass	14	12	6	6
2. b klass	14	14	7	7
3. klass	14	14	6	8
4. klass	24	23	13	10
KOKKU:	90	86	43	43

Algklassides õpib Audru koolis kokku 90 õpilast, vastanuid oli 86. Viie klassikomplekti peale kokku puudus koolist küsitluste ajal 4 õpilast. Tabelis 1 on välja toodud vastanute arv klassiti ja poiste ja tüdrukute osalus eraldi. 100% osalusega on 2. b ja 3. klass. Kogu algklassi õpilaste osalus oli 96%. Poiste ja tüdrukute arv vastajatena on võrdne.

Õpilased olid seitsme- kuni üheteistkümneaastased. Kaheksaaastaseid oli kõige rohkem ning seitsmeaastaseid kõige vähem. Tüdrukuid on kõige rohkem kaheksaaastaseid ning poisse on kõige rohkem üheksa- ja üheteistkümneaastaseid (vt joon 7).

Joonis 6. Õpilaste vanuseline jaotumine

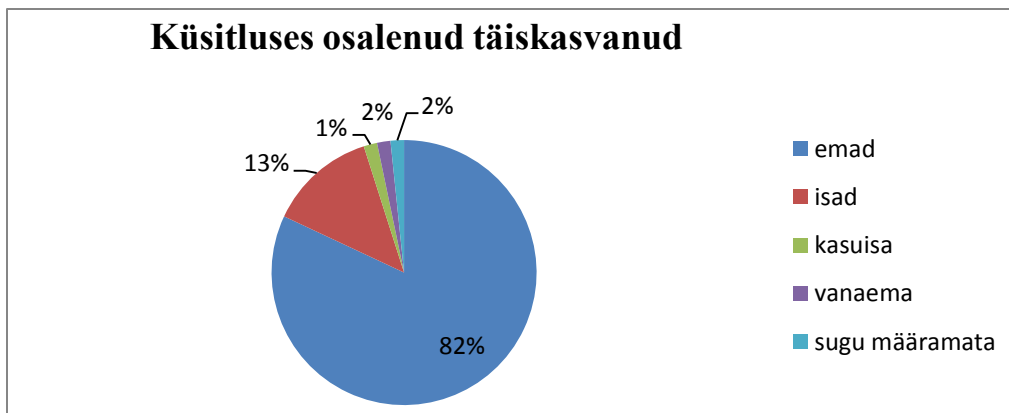
Selles vanuses õpilased kuuluvad kainiku ikka ja A. Beinlichi liigituse järgi on nad lapsepõlve keskpaigas. Neile on eripäraks vastandlikud tunded. Ch. Bühleri liigituse järgi kuuluvad uuritavad õpilased muinasjutu ikka. (Müürsepp 2003, lk. 17)

Lastevanematele saadeti lapsega küsitlusleht koju ja paluti vanemal see täita ning kooli tagasi tuua. Kirjalikult paberkandjale vastamise valik langes sellepärast, et töö kirjutaja lootis lapsevanema kohusetundele, et koolist saadetud küsitlusele suhtutakse tõsisemalt ja täidetud ankeetide tõenäosus on suurem kui seda on virtuaalkeskkonnas ilmuvate küsitluste täitmine. Kuna õpilased tõid ankeetid klassijuhataja kätte, siis sai arvestust pidada ka klasside kaupa ja erinevate klasside vanemate vastuseid võrrelda. Osaluse jagunemine on toodud välja tabelis 2.

Tabel 2. Lastevanemate osalus küsitluses vastamisel

	Vastanud õpilased	Vastanud vanemad	Naised	Mehed	Sugu määramata
1. klass	23	18	13	5	
2. a klass	12	10	9	1	
2. b klass	14	11	9	1	1
3. klass	14	10	9	1	
4. klass	23	12	11	1	
KOKKU:	86	61	51	9	1

Vastanuid oli 61, nendest 50 ema, 1 vanaema, 9 isa, 1 kasuisa ja 1 vastanu oli jätnud märkimata, kes ta on. Nagu tabelist 2 lähtub, kui võrrelda vastanud lapsi ja nende vanemaid, siis vanemate osalus on 71%. Vanemate osalusprotsendiga on rahuldav, teadmata jäid vaid 25 pere andmed ja arvamesed.

Joonis 7. Küsitluses osalenud täiskasvanud

Järeldub, et emad tegelevad laste kooliküsimustega rohkem, sest emad on enamuses, kes küsitlusele vastasid (vt joon 7). Ankeetide täitmise palve pandi õpilasele koduste õppeülesannete hulka. See eeldas, et vaadati ekoolist õppimist või kuulati oma last ja tema selgitusi ning teateid koolist.

Vanemad, kes küsitlusele vastasid olid vanusevahemikus 28 – 54 aastat vanad. Kõige rohkem oli 30-aastaseid ja 36-aastaseid (vastavalt kuus ja üheksa). Kõige rohkem vastanuid jäigi kolmekümnendatesse aastatesse ja kõige vähem oli kuni 29-aastaseid (vt tabel 3).

Tabel 3. Lastevanemate vanuseline jaotumine*

	Kuni 29 aastased		30- kuni 34-aastased			35- kuni 44-aastased		40- kuni 45-aastased		Üle 46 aastased	
	N	M	N	M	S	N	M	N	M	N	M
I kl vanemad	1		6	1		3	3	3		1	
II a kl vanemad	3		3			4				1	
II b kl vanemad			2		1	4	1	2		2	
III kl vanemad			2			2		2		1	1
IV kl vanemad			3			4		3		1	1
KOKKU:	4		18			21		10		8	

N – naine; M – mees; S – sugu määramata; *- vanus määramata ühel naisel

Tabelist 3 järeldub, et lapsevanemad olid kõik üle 20 aasta vanad, kui nende laps sündis. I klassi lastevanemate keskmine vanus küsitluse ajal oli 34 aastat, II a klassi vastanute keskmine vanus oli 37 aastat ning II b klassis 40 aastat. Selle klassi keskmist tõstis vanaema, kes ankeedile vastas. III klassi keskmine oli ka 40 aastat, kuid üks ema oli jätnud vanuse kirjutamata. IV klassi vanemate keskmine oli 38 aastat. Kõikide täiskasvanute keskmine vanus oli vastamise hetkel 37,8 aastat.

Antud uurimusest selgus, et Audru algklasside lapsevanemad on keskeas, kellel peaks elukogemusi olema, et oma lapsi õpetada ja arendada.

Küsitluseses sooviti teada vastanute haridustaset. Järgnevas tabelis 4 on välja toodud vastanute märgitud haridustase. 39% vastanutest omab kesk-eriharidust ja on omandanud seega eriala, millel töötada. See on hea näitaja, mis jätab võimaluse, et inimesed omandasid eriala ja on oskustöölised. See omakorda tagab sissetuleku ja majandusliku stabiilsuse. Kuna küsitluses ei küsitud töökohta, siis eelnevad väited on oletuslikud. 30% vastanutel on keskharidus ja kõrghariduse omandanud on 23%, mis on peaaegu 1/3 vastanutest.

Tabel 4. Küsitlusele vastanud lastevanemate haridustase

	Põhiharidus	Keskharides	Kesk-eriharidus	Kõrgharidus	Haridus märkimata
1. klass	1	5	7	4	1
2. a klass	1	3	3	3	
2. b klass		4	6	1	
3. klass		1	5	3	1
4. klass	1	5	3	3	
KOKKU:	3	18	24	14	2

Positiivne on märkida, et kõrgharidus on 5% põhihariduse kõrval esindatud tunduvalt rohkem. Kaks vanemat, kes oma haridust ei määratlenud, on teistega võrreldes 3% kogu vastanute arvust.

Õpetajatest, kes küsitluses osalesid, täites kirjaliku küsitluslehe (vt lisa 3 küsimus 11), on kolm õpetajat magistri haridusega, kahel õpetajal on rakenduslik kõrgharidus ja üks õpetaja keskeriharidusega, kusjuures on läbinud 160 tundi koolipedagoogikat ja 160 tundi algõpetuse didaktikat.

Pedagoogilist tööd on kaks õpetajat teinud 29 aastat, kolmel õpetajal on staaž vastavalt 26, 21 ja 24 aastat. Kõige noorem õpetaja on töötanud koolis 8 aastat. Klassijuhatajad annavad oma klassis kõiki põhiaineid, kuid kolmandas klassis annab loodusõpetust põhikooli geograafiaõpetaja. Ta õpetas antud klassis loodusõpetust ka eelmisel aastal. Temagi osales küsitluslehe täitmisel. Seega vastas küsimustele kuus õpetajat.

4.3 Raamatute hulk õpilaste kodus

Keskkond kus õpilane kasvab ja areneb on väga oluline. Kultuur, mis täiskasvanuid ümbritseb mõjutab ka lapsi. Lapsevanemad saavad teadlikult tekitada ja arendada oma kodukultuuri, selle sees tekib lastekultuur, mis teda puudutab ja kõnetab. Selleks võivad olla teater, tants, muusika ja kirjandus, mis lapsi ümbritsevad. Enamus lastel tekib oma lemmikraamat, mille mõjutustel ta on üles kasvanud või raamat on lihtsalt meeldejäävaks ja oluliseks muutunud. Tähtis on, et need raamatud koju sattuksid, kas siis püsivalt või ajutiselt raamatukogust laenutatuna. (Hansson & Oscarsson, 2006, lk 115)

Uurimuses küsiti nii lastelt kui vanematelt, kui palju on neil kodus lasteraamatuid ja vanematelt taheti teada kogu raamatute hulka. Loomulikult on need tulemused üldistavad, aga nende põhjal saab arutleda, kas raamatuid on kodus vähe või palju, kas raamatute olemasolu kodus peetakse oluliseks. Laste täpsemad vastused lasteraamatute hulgast on toodud lisas 4 ja lastevanemate hinnangud raamatute hulgale on uuritavad lisas 5. Lapsed olid raamatute arvu püüdnud määratleda üpris täpselt, seetõttu on kuni 70 raamatuni muutus näidatud kümne kaupa. Kui raamatuid oli kodus palju, siis vastasid lapsed järgmiselt: *umbes 100; üle saja; üle 150; palju; terve raamaturiiu; 1000*. Paljud lapsed märkisid väga täpselt lasteraamatute arvu, näiteks: *51; 192; 2; 64; 28, 1; 22*. Seevastu vanemad üldistasid raamatute hulka. Väga palju oli määratletud raamatute arv sõnadega: *palju; piisavalt; keskmiselt; vähe; väga palju*. Arvudes oli määratletud täissadadega. Lasteraamatute hulka oli kirjeldatud sõnadega: *pooled; enamus; veerand; kolmandik*. Kui raamatuid oli kodus vähe, siis oli lasteraamatute hulk kirjutatud numbriliselt, näiteks: *15; 25; 80; 10; 7*. Üks lapsevanem vastas, et kodus *pole* raamatuid.

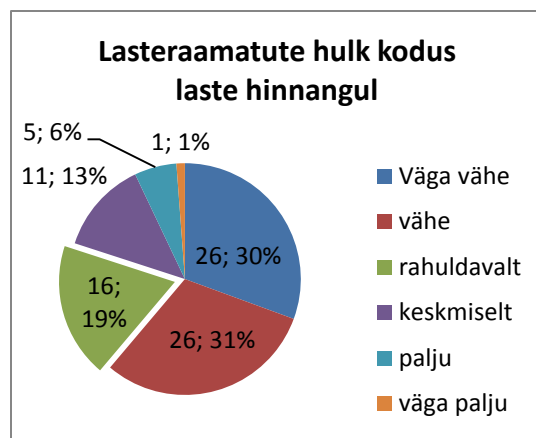
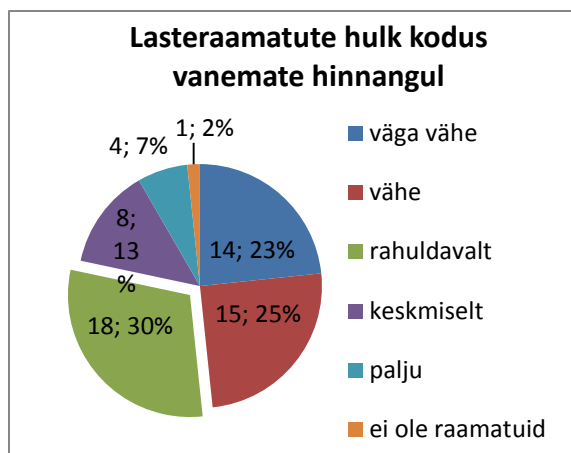
Saadud tulemusi analüüsidest koostati kaheksa üldistavat vahemikku, mis kanti tabelisse 5. Äärmuslikumad näitajad on raamatute puudumine kodus ja kodu, kus on umbes 2000 raamatut ning nendest 500 on lasteraamatud.

Vanemate ja laste raamatute võrdlus ei olnudki väga erinev. Kuna vastanuid lapsi oli 25 võrra rohkem, siis on arusaadav, miks on laste kokkuvõtteid veidi kõrgemad. (vt tabel 5)

Tabel 5. Raamatute hulk kodudes

Rmt hulk Vastanute arv	Lastevanemate arv		Õpilaste arv
	Rmt kokku	lasteraamatuid	lasteraamatuid
Ei ole raamatuid	1	1	
Väga vähe - Kuni 25 raamatut	2	14	26
Vähe – Kuni 50 raamatut	12	15	26
Rahuldavalt – Kuni 100 raamatut	15	18	16
Keskmiselt – Kuni 200 raamatut	14	8	11
Palju – Kuni 500 raamatut	13	4	5
Väga palju – Üle 500 raamatu	4		1
Ei oska vastata			1

Lapsed teavad seega väga hästi missugune hulk raamatuid neil kodus on ja on kursis oma koduse raamatukoguga. Seda ühtsust näitavad ka võrdlusdiagrammid lasteraamatute hulga määramisel vanemate ja laste poolt (vt joon 8, 9).

Joonis 8. Lasteraamatute hulk vanemate hinnangul

Joonis 9. Lasteraamatute hulk laste hinnangul

Vanemate vastuste põhjal on kodus lasteraamatut kuni 25 tükki 14 juhul, mis on 23% vastanutest. Samale kogusele hindavad lasteraamatuid 26 õpilast, mis on 30% vastanutest. Töö koostaja hinnangul on need lasteraamatute näitajad kodudes liiga madalad. Kuna raamatud on kallid, siis on arusaadav, miks lastekirjandust koju ei osteta. Seetõttu oleks sobilik järgmisena vaadelda raamatukogude külastust, mis kompenseerib raamatute vähesust kodus. Kui koju ei osteta uuemat lastekirjandust, siis raamatukogust peaksid raamatud kättesaadavad olema.

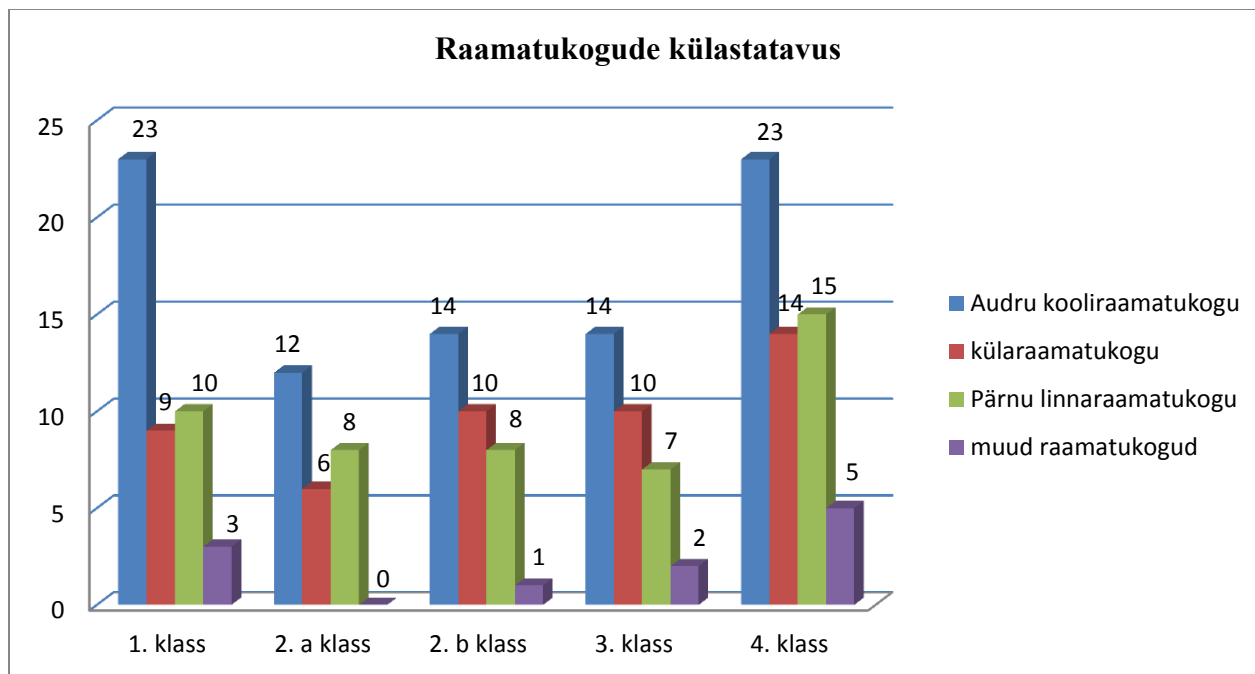
Töö kirjutaja hindas rahuldavaks lasteraamatute hulgaks kodus kuni 100 teavikus, sest lapsevanemad olid just seda raamatuhulka kõige rohem nimetanud. Sellele kriteeriumile vastaksid 30% täiskasvanute vastustes ja 19% laste poolt välja toodud arvudest. (vt tabel 5; joon 8, 9) Üle poolte vanemate vastused näitavad lasteraamatute hulga piisavat suurust kodudes. Seega ei tohiks olla probleeme raamatute kättesaadavusega iseasi, kui kirjandus on vanemas trükis, siis lapsed ei soovi väikeses kirjas ja väheste illustatsioonidega raamatuid lugeda (vt tabel 6).

4.4 Laste lugevuse mõjutajad

4.4.1 Õpilased ja kooliraamatukogu

Õpilaste lugemisvajadus kõigub, see on tingitud õpetajate poolt antud ülesannetest, raamatukogu üritustest, koolis toimuvatest sündmustest ja loomulikult enda huvist. Septembris, kooli tulles on laenutuste arv alati kõrgem, sest lapsed tahavad kõikidega suhelda, muljeid jagada ja teada ega midagi uut ja põnevat kuskil muutunud ei ole. Seetõttu tulevad lapsed ka sagedamini raamatukokku ja laenutuste arv on kõrgem võrreldes teiste kuudega. I klassi õpilasi köidab raamatukogu uudsus, sest paljudele on see esmaseks raamatukogu külastamiseks. Küsitlusest selgus, et kuuel 1. klassi õpilasel oli kooliraamatukogu esimeseks tutvumiskohaks raamatukoguga. Nende kuue lapse küsitluslehte vaadates oli neil lasteraamatuid kodus väga vähe: 7, 10, 19, 58 ja 100 - kahel lapsel. Ilmselgelt ei ole neljal tekkinud harjumust raamatuid vaadata, sest just neljal vastanul ei loe kodus ka vanemad. Kahele lapsele nendest pole raamatuid ette loetud. Neil, kellel on kodus umbes 100 lasteraamatut, neile loevad vanemad raamatuid ette ja ühele vastanule loetakse praegugi, seega kahe lapse raamatuhuvi eest on vanemad hoolitsenud. Raamatukoguhoidja sõbralikkus ja lahke meel suudavad ehk pakkuda teistelegi huvitavat lugemisvara.

Samas on paljud õpilased ka teiste raamatukogude külastajateks ning kasutavad sealseid võimalusi. Vanemate klasside lapsed loevad rahvaraamatukogudes, mis asuvad elukohajärgses külas ja väga paljud külastavad Pärnu Keskraamatukogu. Jooniselt 10 saab välja lugeda, et üle poolte õpilaste kasutab teisi raamatukogusid. Järelikult raamatukogude kasutamine kompenseerib lasteraamatute suhtelist vähesust kodudes ja pakub mitmekülgseid võimalusi tutvumaks uuema lastekirjandusega.

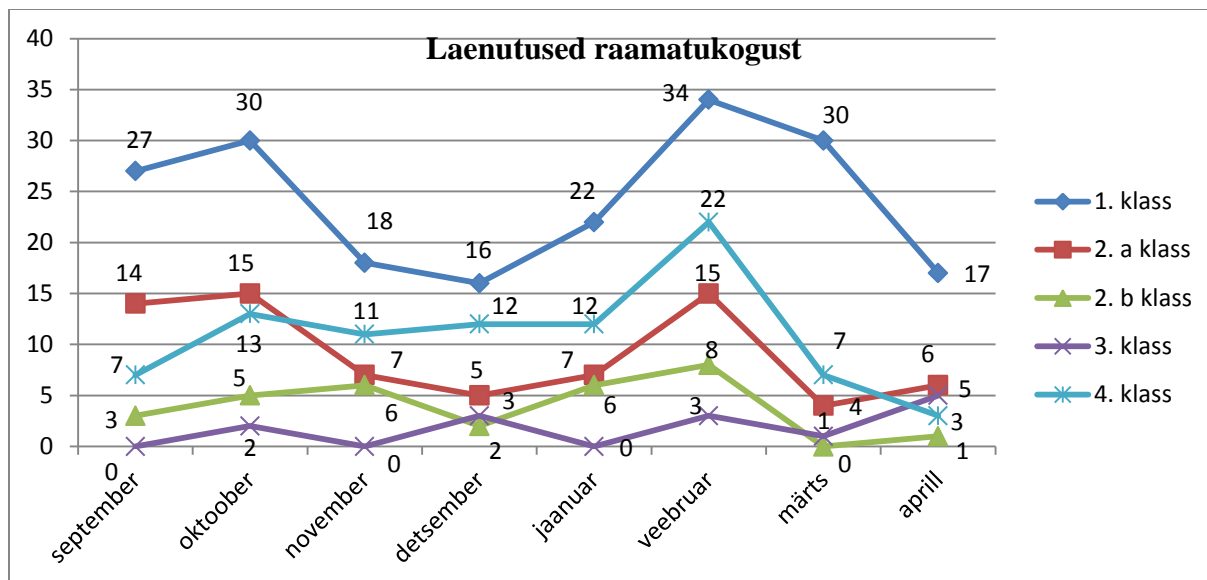

Joonis 10. Raamatukogude külastatavus klasside kaupa

Muudest raamatukogudes oli välja pakutud Tallinna raamatukogu, Tartu ülikool raamatukogu, teisi kooliraamatukogusid ja Vändra rahvaraamatukogu. Tallinna ja Tartu raamatukogudes on arvatavasti käidud koos vanematega ja teistest koolidest tulnud õpilased olid märkinud endiste kooliraamatukogude kasutamist. (Vt joon 10)

Esmane mulje raamatukogust on väga oluline. Raamatukoguhoidja kohuseks on olla abivalmis ja sõbralik, et lapsed taas raamatukokku tuleksid. Raamatukogu külastatavus ning laenus sõltub paljudest teguritest. Väiksempi sündmus mõjub koheselt ka raamatute laenutamisele (vt joon 11).

Joonis 11. Õpilaste laenutused kooliraamatukogust 2012-2013 õa

Graafikust on hästi jälgitav muutus, kui raamatukogus toimus töötaja vahetus. Uus töötaja asus tööle 01.12.12 osalise koormusega ja 01.01.13 täiskoormusega. Endine töötaja oli juba mõtetes lahkuma ja seetõttu üritusi ei toimunud raamatukogus. Perioodil novembrist detsembrini on raamatute laenus langenud. Neljanda klassi õpetaja viis nimetatud perioodil läbi raamatukogutunni ja koheselt on näha ka laenutuste väike tõus teiste klasside languse kõrval. Uuel aastal on tõus, sest kindlasti uudishimust sooviti uue raamatukoguhoidjaga tutvuda ja seetõttu tõusis teavikute laenutuste arv. Huvi rahuldatus, toimub koheselt laenutuste langus. Märtsis korraldati raamatukogus emakeelepäev algklassi õpilastele ning see on andnud kolme klassi õpilaste hulgas koheselt väikese raamatulaenutuste tõusu (vt joon 11).

Antud olukordadest saab teha järelduse, millest alapeatükis 3.4 on põhjalikult kirjutatud, et raamatukoguhoidja ja aineõpetaja peavad koostööd tegema. Raamatukogus tuleb rohkem ainetunde läbi viia ja loomulikult ürituste korraldamine raamatukogus aktiveerib lapsi raamatukokku tulema. Raamatukogus ei käida ainult laenutamas. Lapsed tulevad raamatukokku mitmetel põhjustel. Kuna Audru kool asub keskustest eemal, siis praktiliselt kogu koolipere sõltub bussiliiklusest ja tihti on vaja lastel bussi oodata, mis võiks veel parem koht olla, kui raamatukogu, mis asub esimesel korrusel peasissekäigu juures.

Tabel 6. Raamatukogu külastuse põhjused

Külastuse põhjus	1. klass		2. a klass		2. b klass		3. klass		4. klass		KOKKU:
	P	T	P	T	P	T	P	T	P	T	
Laenutan raamatuid, ajakirju	10	12	4	6	5	7	5	7	5	9	60
Vaatan kohapeal rmt-d, ajakirju	7	7	4	6	5	5	4	6	7	2	53
Õpin	6	6	2	1		7	5	3	7	9	46
Kohtun sõbraga	7	8	4	6	4	6	2	1	8	5	51
Joonistan	6	6		3		1	1		1	5	23
Mängin	5	9		2	3	3	3	2	9	4	40
Vaatan näituseid	6	9	3	4	5	6	5	3	2	2	45
Teen midagi muud				1*				1*	1*		3

* - vahvaid lugusid kuulun, näidendit tegin, saab vaikselt olla

Kõige rohkem tullakse raamatukokku raamatuid laenutama, vaadatakse raamatuid ja ajakirju kohapeal ning raamatukogu on tähtis koht, kus sõpradega kokku saadakse. Kõrgel kohal on ka õppimine. Lauamängude olemasolu ja laenutamise võimalus koolimaja siseselt on toonud paljud lapsed raamatukokku mängima. Kolm last tõid välja ka muud tegemised (vt *).

Uuringus küsiti, mida lapsed veel raamatukogus teha tahaksid nimetama pidi seda, mis ei olnud valikvastustes kirjas. Eraldi on välja toodud poiste (P) ja tüdrukute (T) lisasoovid, säilitades laste kirjastiil ning korduvaid tegevusi on loetud ainult üks kord.

Tegevussoovid:

P - viktoriinid, näidendeid, arvutis olla, maalida, raamatut teha, muusikat kuulata, ajaloo raamatuid vaadata, mängida erinevaid lauamänge, jalgpalli mängida, rohkem ruumi võiks olla, joosta

T – meisterdada, kirjutada näituse jaoks, arvutisse, joonistada näitusele, kõvasti rääkida, tantsida, näidendeid, et tuleks raamatuid juurde, ei soovi midagi muud teha - las olla tavaline hea raamatukogu

Kindlasti arvestatakse laste soovidega järgmise aasta tööplaani koostamisel. Juba on plaani pandud ajakirja Tähekeste viktoriinisarjad koostöös õpetajatega, septembriks peaks raamatukogu

saama mõned arvutid lugejatele. See võimalus praegu puudub. Toimetama hakatakse raamatukogu klubiga, kus lastel oleks võimalus tegutseda erinevatel aladel: etüüdid lavastamine, omaloomingu kirjapanekud, näituste korraldamised, meisterdamised, filmitunnid ja muusikaminutid jne.

Õpilaste peamised põhjused, miks raamatukokku tullakse mõjutavad suuresti ka külastussagedust. Küsimus oli koostatud valikvastustega ja tulemused on tabelis 7. Kõige rohkem külastatakse raamatukogu 1-2 korda nädalas, see on 49% vastanute arvust. 28% vastanutest külastab raamatukogu harvem kui kord kuus ja see on päris suur protsent.

Tabel 7. Raamatukogu külastussagedus

Külastuse sagedus	1. klass		2. a klass		2. b klass		3. klass		4. klass		KOKKU:
	P	T	P	T	P	T	P	T	P	T	
Iga koolipäev		4							3		7
1 – 2 korda nädalas	5	7	1	4				6	5	4	42
1 – 2 korda kuus	3			2	2	7	2	1	3	3	23
harvem	3	1	4		5		4	1	2	3	23
pigem mitte kunagi			1								1

Selle arvu vähenemise nimel peab raamatukoguhoidja organiseerima raamatukokku sobilikke tegevusi ja julgema eksperimenteerida aktiivtegevustundidega. Samas ei tohi unustada, et paljud hindavad raamatukogus vaikust ja õppimisvõimalust. Tegevused peaksid olema kindlatel aegadel, varakult teada, et ei tuleks pettuda raamatukogu traditsioonilise akadeemilise õhkkonnaga. Normaalse raamatukogu peab esteetiline välja nägema, raamatukoguhoidja peab olema koostööaldis, sõbralik ja lahke, siis tahetakse raamatukokku tulla ja seal olla. Kui need tingimused on täidetud, siis ei tahagi lapsed raamatukogus eriti lärmata. (Mändmaa, 2002, lk 52)

Küsitlusest saadi teada, mis lastele raamatukogus meeldib ja mis ei meeldi ning kas õpilastele meenub üritusi, mida korraldati raamatukogus. See on juskui hinnang raamatukoguhoidja tööle ja raamatukogule kui keskkonnale. Laste arvamusel on kõige tähtsamad, on ju koolis raamatukogu rajatud laste jaoks, et nad saaksid lugeda, õppida ja tunneksid end mõnusalt ja turvaliselt. Raamatukogu on koht, kus peab saama kiires elutempos veidi rahulikumalt tegutseda ja raamatukoguhoidjal peaks olema aega iga külastaja jaoks. (Vt tabel 8)

Tabel 8. Hinnang raamatukogust

Mis meeldib raamatukogus?	Mis ei meeldi raamatukogus?	Meenuta raamatukogu-üritusi	Missugune peab olema raamatukoguhoidja?
<i>juttu kuulata, ajakirju vaadata, raamatud, head raamatud, raamatute valik, palju raamatuid, näitused, lugeda, raamatuid vaadata, laenutada, rahulik lugemine, õppida, õp Kaja, on hea raamatu tädi, lahke raamatupidaja, mängida, pehme diivan, vaikus, ilus koht, kaardid</i>	<i>karjumine, et seal õpivad suured, lärm, vähe ruumi, liiga palju laudu, ainult üks diivan, raamatuid ei meeldi lugeda, laste kisamine, tasa peab olema, toolid</i>	<i>emakeelepäev, raamatutund, lugemistund, jutuvõistlus, muinasjututund, loeti raamatuid ette, viktoriin, mõistatused, emakeele üritus</i>	<i>teadma raamatute nimesid, saab kõik tehtud, hoolitseb raamatute eest hästi, soovib häid raamatuid, Kaja N, vaikne, hoolas, sõbralik, ilus, abivalmis, praegune, Audru kooli raamatukoguhoidja, aus, ei tea, lõbus, heatahtlik, selline nagu meil, kes ei ole kuri, normaalne, rõõmus, pole „nutta“ vaja, sõbralik, aitab lapsi, viisakas, tark, tubli, hea, korralik, lahke, tore</i>

Tabelisse on kirjutatud sarnased väljendid ainult ühe korra ja laste kirjapilt on säilitatud. Võrdlusena on toodud Taani laste arvamus raamatukogust. Taani laste arvates peaks raamatukogus olema igat laadi materjale – muusika, arvutimängud, raamatud. Raamatukogu peaks olema kohtumispaik, kus on liigendatud ruumid erinevatele tegevustele (video vaatamine, muusika kuulamine, lugemine, arvutis tegutsemine). Raamatukogus peaks olema huvitav mööbel ja rõõmsad värvilahendused, kindlasti diivan (mis meiegi noortele meeldib), paindlikud lahtioleku ajad. Raamatukogu traditsioonilise akadeemilise kultuuri esindamine on problemaatiline, sest noortekultuur sisaldab mängu, muusikat, kehakultuuri ja visuaalset kultuuri, mis just vaikust ei kajasta. Raamatukoguhoidja peaks olema avatud uutele ideedele, kuulamisoskusega, omama huumorimeelt, abivalmis, kontaktialdis, aga mitte käsutaja. Raamatukoguhoidjas hinnatakse kokkulepetest kinnipidamist, moekust, tagajärgede eest vastutamist ning hinnatakse inimest, kes armastab oma tööd. Antud andmed pärinevad Kopenhaageni Ülikooli Noorte Meediauuringute Keskuse juhataja Kristen Dronteri uurimisest.

(Buchhave, 1997, lk 43-45) Eestis, 2003. aastal Eesti Lastekirjanduse Teabekeskuse lugejaküsitluse põhjal pidasid Eesti noored ideaalseks raamatukoguhoidjaks sõbralikku, abivalmis, lahket, hea suhtlemisoskusega, parajalt jutukas noortemeelset inimest. (Kõrge, 2003) Sellist raamatukoguhoidjat soovivad ka Audru kooli lugejad.

Lapsed on küsitluses osanud ilusti hinnata raamatukoguhoidja pädevust oma töös, tuues välja kõigea hakkamasaamist, teadmisi raamatutest, nende eest hoolitsemist, tarkust jne. Raamatukogu peab olema nii kujundatud, et laps saaks ise otsida endale sobivat kirjandust. Loomulikult on raamatukoguhoidja juhendamine ja soovitusel alati vajalikud. Küsitluses sooviti teada, mille alusel laps valib endale meelepärast kirjandust ja kuidas ta selle raamatukogus üles leiab. Tulemused kajastati tabelis 9.

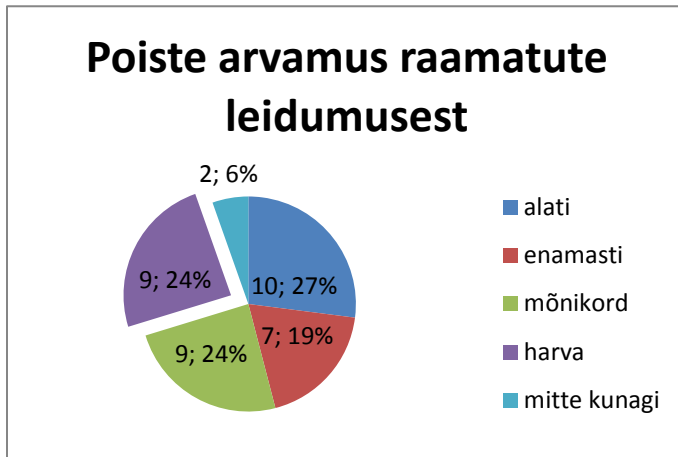
Tabel 9. Raamatute valimine kogust

Kuidas leiad raamatu?			Mille järgi valid raamatu?		
	Poisid	Tüdrukud		Poisid	Tüdrukud
Otsid ise riulist	32	34	Paksuse, suuruse	16	14
Raamatukoguhoidja soovitab	20	28	Piltide	15	22
Õpetaja soovitab	17	23	Pealkirja	26	29
Sõber soovitab	14	24	Kirja suuruse ja tiheduse järgi	12	15
Lapsevanem soovitab	13	13	Sisu ehk raamatu liigi järgi	18	28
Muu variant	1 onu soovitab 3 soovitusnimekiri	1 vend 2 küsin 2 nimekiri	Muu variant	1 õpetaja soovitab 1 põnevuse	

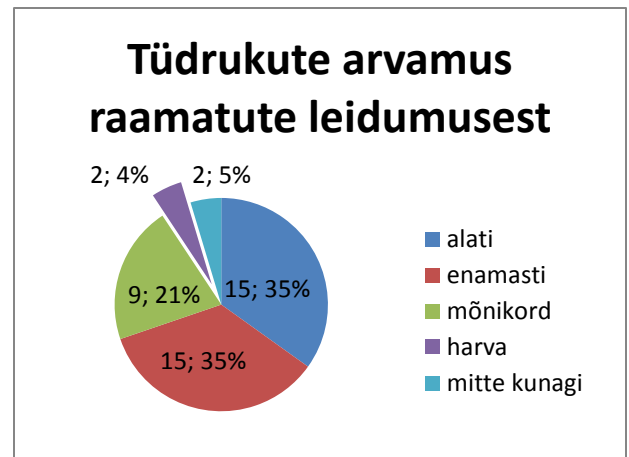
Poisid ja tüdrukud vastavad ühtemoodi. Neile meeldib kõige rohkem otsida ise riulist meeldiv raamat ja raamatuid otsitakse meelsamini pealkirja järgi. Tore, et raamatukoguhoidja soovitusel nii kõrgelt arvestatakse. Poisid peavad rohkem kohustusliku lugemist silmas, sest õpetaja soovitusel arvestatakse, aga tüdrukutel on sõbra soovitus kõrgemal kohal. Raamatute valikut tehakse veel raamatute sisu järgi, seetõttu peaksidki lasteraamatud sisu ehk liigi järgi riulites olema.

Küsitluses taheti veel teada, kui rahul on õpilane raamatute valikuga raamatukogus ehk kas ta saab kooliraamatukogust soovitud raamatu?

Poiste rahulolematus raamatuvalikuga on suurem, sest 24% poistest leiab harva raamatukogust endale meelepärast kirjandust. Seega peaks raamatukoguhoidja rohkem vaatama üle poistele suunatud kirjandust, et nende rahulolu tõsta. Ka ürituste korraldamisel ja näituste väljapanekutel

Joonis 12. Poiste rahulolu raamatuvalikuga

Joonis 13. Tüdrukute rahulolu raamatuvalikuga

tuleks rohkem tähelepanu pöörata poiste huvide rahuldamisele. Kahjuks on poistele mõeldud kirjandus kirjutatud vähem kui tüdrukutele ja see on probleemiks kogu Põhjamaa riikides. Taanis kuulutati välja 2011. aastal poiste kirjanduse kirjutamise võistlus ning seda korrati järgnevatel aastatel. Eestis püütakse samuti poistele kirjutada. Selleks õhutati 2011. a jutuvõistlusel „Minu esimene raamat“ rohkem kirjutama 5-9aastastele poistele. (Hoyer, 2011, lk 115)

Järgnevalt ongi vaadeldud, millist kirjandust raamatukogust kõige rohkem on laenutatud.

1. klass on lugenud kõige rohkem *H. Vilepi* „Liisu liivaaugus“. 2. klass eelistas *A. Perviku Paula sarja* raamatuid. 3. klass ei omanudki mingeid eelistusi. Kõiki raamatuid oli laenutatud ainult üks kord. 4. klassi eelistuseks jäi *S. Nopola* „Risto Rääppar ja kohutav vorst“. Andmed pärinevad Audru Keskkooli raamatukogu RIKS andmebaasi aruannetest.

Üldkokkuvõttes moodustasid edetabeli tipu järgmised raamatud (vt lisa 6):

- 1) Vana roosa maja, M. Keränen
- 2) Liisu liivaaugus, H. Vilep
- 3) Risto Räppar ja kohutav vorst, S. Nopola
- 4) Monster High, L. Harrison
- 5) Õuduste varalaegas
- 6) Jalka: EYL ajakiri
- 7) Kurb hobune, A. Beekman
- 8) Tere!, H. Vilep
- 9) Linnulaul, J. Pedersen

Uuringus küsiti, millal õpilane viimati raamatut luges ja samas taheti teada, mis on tema lemmikraamat. 1. klassis lugesid enamuses raamatut eelmisel päeval või eelmine kuu. Mainitud oli veel kaks kuud tagasi, 1 nädal tagasi ja neljal korral ei mäletatud millal viimati loeti.

2. a klass luges kõige rohkem nädal tagasi, mainitud oli veel eelmist päeva, väga kaua tagasi ja 3 õpilast ei mäletanud lugemise aega.

2. b klassis loeti kõige rohkem eelmisel päeval, neli last olid märkinud aasta 2012, kolm õpilast ei mäletanud ja kaks õpilast olid jätnud vastamata.

3. klass enamuses olid vastanud, et lugesid eelmine õppetund ja ülejäänud kirjutasid, et lugesid eelmisel päeval. Igal õpilasel pidi kaasas olema juturaamat, mida vabal hetkel koolitunnis loeti.

4. klassi õpilastest lugesid samuti raamatut kõige rohkem eelmisel päeval ja nädal tagasi. Üks laps vastas, et luges kuu aega tagasi ja viis last jätsid märkimata selle vastuse. Nende vastuste põhjal saab järeldada, et vähemalt pooled õpilastest loevad keskmiselt korra nädalas, kahjuks on lapsi, kes loevad harvem.

Lemmikraamatut ei osanud välja tuua küsitletud lastest 21 õpilast. Kõige populaarsemaks osutus üldnimetusega raamatud loodusest. Teisel kohal oli Astrid Lindgreni „Pipi Pikksukk“ ja kolmandal kohal olid koomiksid. Üldist lemmikraamatute nimekirja saab lugeda lisast 7.

4.4.2 Õpetaja, laste lugevuse mõjutaja

Nagu peatükis 3.2 on kirjeldatud on õpetajal väga oluline osa lapse lugemise suunamisel ja kujundamisel. Õpetajapoolne raamatute ettelugemine tutvustab uusi raamatuid, arendab kuulamisoskust, on eeskujuks ja paljudele lastele nauditav tegevus. Algklassi laps ei oska veel väga soravalt lugeda ja ilmekas ettelugemine koolitunnis tekitab huvi raamatute vastu ja nendes leiduvate seikluste vastu. Seetõttu küsitigi uuringus, kui sageli laste meelest õpetaja raamatuid koolitunnis ette loeb. (Vt tabel 10)

Tabel 10. Raamatute ettelugemine klassis

		1. klass	2. a klass	2. b klass	3. klass	4. klass	KOKKU
sageli		-	6	8	1	3	18
harva		23	6	6	8	11	54
mitte kunagi		-	-	-	5	9	14
Kas sulle meeldib ettelugemine?	ei	1	3	3	8	15	30
	ja	22	9	11	6	8	56

Nagu tabelist 10 selgub, siis 1. klassi õpilastele meeldib kuulata erinevaid jutte raamatutest ja seega on nad õpetaja ettelugemist hindanud harvaks. 4. klassi õpilased leiavad, et õpetaja loeb kas harva või mitte kunagi raamatuid ette. Samas 15 õpilasele ei meeldigi raamatute ettelugemine. Valdav põhjendus oli selles, et nad tahavad ise lugeda, siis on põnevam. Juba kolmandast klassist hakkab tõusma nende õpilaste arv, kes ettelugemist ei soovi ning alates sellest klassist arvatakse, et õpetaja ei loe kunagi juturaamatuid ette (lapsed ei ootagi seda). Ettelugemist võiks rohkem soovitada esimese ja teise klassi õpetajatele. Tavaline põhjus, miks ettelugemist soovitakse, seisneb selles, et ei osata veel hästi lugeda, kuulata on põnev ja lihtsalt tore.

Õpetaja peab kursis olema oma õpilaste lugevusega. Seetõttu taheti teada, kuidas õpetajad klassivälist lugemist kontrollivad. 1. klassis vastas kolm õpilast, et õpetaja ei kontrolli lugemist. Arvan, et nad ei saanud küsimuse põhimõttest aru, sest kõik ülejäänud vastasid, et õpetaja kontrollib lugemist, lapsed täidavad lugemispäevikut. Õpetaja küsib suuliselt loetud raamatute kohta, täidetakse vahvaid töölehti loetud raamatute põhjal. Töölehtede täitmine ja

lugemispäeviku kontrollimine toimub kord veerandis. Raamatute valik on lastel vabatahtlik, midagi kohustuslikku ei nõuta. Õpetaja annab soovitusi tunnis, mida võiks lugeda. Õpetaja kirjutas, et lugejad soovivad ise jagada muljeid lugemisest. Õpetaja saab ka lastevanematelt tagasisidet lugevuse kohta ja koostöös raamatukoguhoidjaga saab ülevaate, kes kui palju raamatuid laenutab, sest alates jaanuarist tehakse lugemisest kokkuvõtteid ja info edastatakse klassijuhatajale ning õpilastele. Selline koostöö on väga tõhus. Kokkuvõttest näiteks selgus, et kolmas klass polnud novembris ja jaanuaris kordagi raamatuid laenutanud ja koos prooviti olukorda parandada. 1. klassi õpetaja hindab oma õpilaste lugemisoskust rahuldavaks. Tema hinnangul loevad 5 tüdrukut väga palju, 5 tüdrukut piisavalt. Kümme õpilast loevad vähe, nendest kaheksa poissi ning õpetaja hinnangul ei loe neli poissi raamatuid. Järeldub, et tüdrukud loevad raamatuid, aga poisid eriti mitte. 1. klassi õpilased on kõige aktiivsemad raamatukogukasutajad ja raamatute laenutajad. Õpetaja poolne huvi laste lugemise vastu on märgatav, sest tunnis käsitletud teoste põhjal, tulevad lapsed neid kohe raamatukokku küsima.

2. klassi õpetajad kontrollivad klassivälist lugemist kord kuus. Lapsed peavad lugemispäevikut, tutvustavad klassile loetud raamatut, ühes klassis täidetakse töölehti ja saadakse tagasisidet lastevanematelt. Lugemisoskus on kolmel õpilasel väga hea, kuuel hea, kahel rahuldav ning kolm last loevad halvasti. 2. a klassis loeb õpetaja hinnangul väga palju üks tüdruk ja üks poiss, piisavalt loevad kolm tüdrukut ja kaks poissi, vähe loevad kaks tüdrukut ja kaks poissi ning kolm poissi ei loegi raamatuid. Paralleelklassis loeb üks tüdruk väga palju, kolm õpilast loevad piisavalt, neli tüdrukut ja kolm poissi loevad vähe ja üks tüdruk ei loe üldse. Selle klassi õpetaja hindab klassi lugemisoskust rahuldavaks. Ka neile õpetajatele edastab raamatukoguhoidja lugemisstatistikat raamatukogust, kuid tagasiside puudub, kas see stimuleerib lugemist. 2. b klassis täidetakse lugemispuud, iga lapse oks peaks kevadeks leht minema, sest lehtedel on loetud raamatute nimed. Õpilased täidavad vabatahtlikult ka lugemispäevikuid. 2. a klassi õpilastest 5 ei osanud lugemiskontrolli kohta midagi ütelda, 7 õpilast kirjutasid, et õpetaja kontrollib lugemist lastes lugeda ja raamatuid tutvustada.

Kolmanda klassi õpetaja saab samuti tagasisidet lugemise kohta täidetud töölehtede põhjal, lastel on klassiseinal lugemisraamatud, kuhu saab lotud raamatute pealkirja kirjutada. Lugemiskontroll toimub siis kui raamat läbi, tutvustades seda teistele. Koostöö raamatukoguhoidjaga on toimima

hakanud peale infot laste laenutuse statistikast. Õpetaja hinnangul ei ole väga palju lugevaid lapsi selles klassis, piisavalt loevad 3 tüdrukut. Vähe loevad viis poissi ja viis tüdrukut ning üks poissi ei loe üldse. Õpetaja on rahul 8 lapse lugemisoskusega, neli last loevad rahuldavalt ja kaks halvasti.

4. klassi õpetaja kontrollib lugevust lugemispäeviku või raamatu kokkuvõtte abil, mille lapsed ette peavad lugema. Õpetaja hinnangul kontrollib ta lugemist kord kuus ja hindab laste lugemisostkust heaks. Õpetaja ei ole hinnanud oma õpilaste lugevust eraldi. 11 õpilast saavad aru, et õpetaja kontrollib klassivälist lugemist raamatukokkuvõtete abil, 12 õpilast väidavad, et õpetaja ei kontrolligi klassivälist lugemist. Üllatavalt tunnevad just tüdrukud, et klassivälist lugemist ei kontrollita. Järelikult on õpetaja rohkem vaatluse alla võtnud poiste lugemise, sest nagu eelnevate klasside kokkuvõtetest võib järeldada on tüdrukud kohusetundlikumad ja loevad rohkem. Õpetaja ja raamatukoguhoidja vahel hakkab alles koostööd tekkima. Õpetaja poolt esitati raamatute lugemise soovitusnimekiri, mida järgmise aasta tööplaan tehes saab aluseks võtta.

Neli õpetajat külastab raamatukogu mõned korrad kuus, üks õpetaja mõned korrad veerandis ja üks õpetaja vastas, et vastavalt vajadusele. Kõik õpetajad peale ühe laenutavad teavikuid, et tunnis neid tutvustada. Ainult kaks õpetajat on viinud ainetundi läbi raamatukogus. Raamatukoguhoidjat tundi raamatuid tutvustama või raamatukogu teemadel rääkima, pole keegi õpetajatest kutsunud. Õpilasi raamatukokku kindlat ülesannet täitma on kõik õpetajad saatnud. Koostöös raamatukoguhoidjaga on ainult kaks õpetajat koostanud teavikute nimekirju, et lapsed saaksid teha referaate või lühiaurimusid. Raamatukoguüritustest osavõttu on märkinud neli õpetajat, kusjuures nimetada üritusi oskasid kolm õpetajat. Kaks õpetajat on aidanud raamatukogus näitusi üles seada, kusjuures siis on ideed õpetajatelt pakutud. Nendest vastustest võib järeldada, et õpetajate ja raamatukoguhoidja vaheline koostöö ei ole olnud tegus. Üksikud külastused, mõned laenutused kuus, osaletud on raamatukoguüritustel, mida pole olnud kahjuks kuigi palju. Õpetajad ei ole harjunud oma tööd raamatukoguhoidjaga jagama. Koostööd hetkel hindavad õpetajad raamatukoguhoidjaga väga heaks, aga see hinne on pandud esmasele läbisaamisele uue raamatukoguhoidjaga, sest koostööni on veel vaja areneda. Uuringus püütigi välja selgitada, millest on tulnud eemalehoid raamatukogust, mis kaudselt kandub ka edasi

õpilastele, sest õpetajad ei propageeri raamatukogu võimalusi. Selle selgitamiseks küsiti hinnangut koostööle eelmise raamatukoguhoidjaga ja põhjendust, miks nad nii hindasid. Tulemused on erinevad, mis sõltusid kindlasti nii õpetajate kui raamatukoguhoidja isiklikest iseloomu omadustest.

Üks õpetaja hindas koostööd väga heaks, kuna sai tunde läbi viia raamatukogus, sai abi info otsimisel ja tunni ettevalmistamisel, osutati abi raamatukogus tunni läbiviimisel. Raamatukoguhoidja aitas koostada ajakirjanduse põhjal viktoriini küsimusi.

Neli õpetajat hindasid koostööd halvaks (mitterahuldavaks, koostöö puudus). Põhjuseks võib välja tuua, et raamatukoguhoidja ei suutnud suhelda sõbralikult, võis tujutseda ja anda mõista, et oma küsimustega on tulnud valel ajal, siis kui tal on paha tuju. Ühele õpetajale tundus, et raamatukoguhoidjal on tõrjuv hoiak õpetajate kui ka laste vastu. Ta täheldas, et lapsed ei julge raamatukokku minna, sest raamatukoguhoidja on kuri. Üks õpetaja vastas, et ei olnud teadlik uutest materjalidest, mis raamatukokku ilmusid.

Üks õpetaja hindas koostööd rahuldavaks, kuid vältis sageli raamatukokku minemist, sest suhtlemine oli päeviti väga erinev, vahel tõrjuv ja süüdistav.

Kõiki kokku võttes saab teha järelduse, et õpetajad on võõrdunud raamatukogus käimisest ja seal koostööd tegemast. Uuel raamatukoguhoidjal tuleb need harjumused ja hoiakud muuta, seetõttu peaks ta ise aktiivsem pool olema ja erinevaid töövorme välja pakkuma. Kuna küsitlusest selgus, et õpetajad ei tunne oma kooli raamatukogu fodi, siis tuleb alustada raamatu valikute tutvustamisega ja teema väljapanekutega, et ka õpetajad õpiksi tundma fondi, mis saab abiks olla laste õpetamisel.

Ettepanekuid koostöö tõhustamiseks andsid õpetajad meelsasti:

- 1) aktiivne uudiskirjanduse tutvustamine,
- 2) lugemishommikud,
- 3) klasside vahelised viktoriinid, teemaülesanded,
- 4) õpioskuste olümpiaad,
- 5) teemapäevad,

- 6) huvitavad külalised raamatukogus,
- 7) soovitusliku kirjanduse ülevaatamine,
- 8) raamatunädalad,
- 9) rahvusõhtud,
- 10) raamatukogutunnid jne.

Kui antud ettepanekud käivitatakse, siis kindlasti tõuseb ka laste osalus raamatukoguüritustest ja raamatukogu ei ole omaette asuv üksus vaid koolipere ühine osa, millel ühine eesmärk kooliga: luua tingimused elukestvaks õpeks ja arenguks individuaalsust silmas pidades.

4.4.3 Lapsevanem, laps ja raamat

Õpilase lugemist kujundab koolis õpetaja, raamatukoguhoidja soovitab ja suunab raamatukokku tulnud last raamatute juurde, kuid kodu on koht, kus lapsevanem on pannud aluse suhtumisele raamatutesse ja jätkuv lapsevanema eeskuju ja mõjutamine on kõigist teguritest tugevam.

Teadlised Tizard ja Rees tõestasid, et laste IQ tõuseb kui lastele väiksena raamatuid ette lugeda, jutustada või laulda. (Lindgren & Suter, 1994, lk 54).

Lastevanematelt küsiti, kas nemad on oma lastele lugenud, jutustanud või laulnud, et sellega tagada oma lapse fantaasierikkus, emotsionaalsus ja positiivne suhtumine raamatutesse.

Tabel 11. Laste lugevuse suurus

	1. klass	2. a klass	2. b klass	3. klass
väga palju	5	2	1	-
piisavalt	5	5	3	3
vähe	10	4	7	10
ei loe	4	3	1	1

1. klassi kümme lapsevanemat loevad lastele ka praegu raamatuid ette. Võrdeliselt laste lugevusega väga palju ja piisavalt (vt tabelist 11). Nad alustasid lugemist alates sünnist, 6

kuuselt, 8 kuuselt, 1 aastaselt ja 2 aastaselt. Valdavalt on etteloeavad raamatud muinasjuturaamatud ja „Sipsikut“ on palju loetud. Kuus lapsevanemat on samuti lapsele ette lugenud raamatuid, aga nüüd juba aasta enam ei loe. Kõik need vanemad on rääkinud lapsele ka unejutte, peamiselt muinasjutte või enda välja mõeldud lugusid. Kahel korral on vastatud, et räägiti reaalseid lugusid või meenutusi päevast ja üks lapsevanem meenutas lapsele oma lapsepõlve. Seitse vastanut ei ole lapsele laulnud, kuna neil ei olevat lauluhäält.

Kaks lapsevanemate kirjutavad, et ei ole kunagi lugenud, nad ei ole ka unejutte rääkinud ega unelaule laulnud.

Samas on kahel lapsel lugemises väga suured raskused, nad ei mõista igakord loetut, sest lugemistreening on vähene. Lisaks neile kahele ei ole kaks õpilast ka raamatukogust raamatuid laenutanud.

Lastest vastavad viis õpilast, et neile pole raamatuid ette loetud. Lapsed näevad lapsevanemaid eeskujuna raamatuid lugemas 13 juhul, teised ei ole vanemaid lugemas näinud.

Tabel 12. Vanemate lugevus

Lugemissagedus	1. kl vanem	2. a vanem	2. b vanem	3. kl vanem	4. kl vanem	KOKKU
sageli	1	3	4	4	5	17
mõnikord	9	2	5	5	5	26
Harva	7	4	2	1	2	16
Ei loe	1	1				2
Mida loetakse?						
raamatud	3	4	4	4	5	20
ajalehed	11	6	6	3	8	34
ajakirjad	11	6	10	8	9	44
Interneti allikad	11	7	5	5	6	34
reklaam	2		1			3

Üle poolte vanematest loevad rahuldavalt, peamiselt loetakse lühitekste ajakirjadest, Internetist ja ajalehtedest. (Vt tabel 12)

2. a klassi vanematest loevad lastele raamatuid ette kuus vanemat ja neli vanemat on juba lõpetanud raamatute ettelugemise. Võrdeliselt laste lugevusega - väga palju ja piisavalt luges 7 last (vt tabel 11). Peamiselt loeti ette muinasjutte, kuid ka „Pipi Pikksukk“, „Lote“, „Samueli võlupadi“, „Sirli, Siim ja saladused“ jne on loetud raamatute nimekirjas. See näitab, et lapsevanemad on kursis ka uuema lastekirjandusega. Kolm vanemat ei ole unejutte rääkinud ja neli vanemate ei ole laulnud unelaule. Samamoodi on vastanud ka lapsed, et neile on raamatuid ette loetud ja osadele enam ei loeta. Lapsevanemad ise loevad keskmiselt ja peamiselt Interneti allikaid. (Vt tabel 12)

2. b klassi vanematest kümme on lapsele raamatuid lugenud. Nendest ainult kolm vanemat loevad ka praegu, õpetaja hinnangul loevad palju ja piisavalt neli last (vt tabel 11). Teised on lõpetanud lugemise aasta, paar tagasi. Need, kes alustasid lastele lugemist 3-4 aastaseks, on praeguseks lugemise lõpetanud. Kolm vanemat alustasid üheaastastele ettelugemist ja jätkavad seda ka praegu. Kõigil neil on kodus ka palju lasteraamatuid. Peamiselt loetakse muinasjutte, aga samuti „Pipit“, „Sipsikut“, loomalugusid jne. Üks vanem ei ole lugenud, jutustanud ega laulnud. Kuna ta on kirjutanud lapse nime küsimustelehele, siis võib kahjuks nentida, et ka laps ei loe ja õppimises ja suhtlemises on tekkinud raskused ja probleemid.

Unejuttudest on peamiselt räägitud muinasjutte ja reaalseid lugusid päevast, mõnel korral on lapsevanem ka ise lugude väljamõtleva. Unelaule pole laulnud kolm lapsevanemat. Lapsevanemad ise loevad keskmise sagedusega ja peamiselt ajakirju. (Vt tabel 12)

Õpilased on vastanud, et üksteist lapsevanemat loevad neile raamatuid ette ja kolmele lapsele loetakse praegu ka. Kaks last ei ole märkinud, et lapsevanem kodus midagi loeks.

3. klassi õpilastest kaks ei ole märganud oma vanemaid lugemas ja kolm last vastavad, et vanemad ei ole neile raamatuid ette lugenud. Lapsevanematest vaid üks vastab, et ta ei ole lapsele raamatut lugenud, aga kuus vanemat on juba lugemise lõpetanud ja laps ei pruugigi enam ettelugemist mäletada. Kolmes peres loetakse veel praegugi raamatuid ette ja kolm last on mõrganud õpetaja poolt piisavalt lugejaks (vt tabel 11). Raamatute lugemist alustati 2-3 aastastele.

Peamiselt loetakse jällegi muinasjutte ja „Pipi Pikksukk“ on eelistustes. Unejutte on rääkinud kõik selle klassi vastanud vanematest ja enamuses räägitakse muinasjutte, paaril korral ka reaalseid lugusid ja üks vanem mõtleb vahel ise lugusid välja.

4. klassi lastest seitse vastavad, et ei mäleta ettelugemist või siis ei loetudki. Ülejäänutele on raamatuid loetud, aga mitte üheski peres ei loeta enam raamatuid ette. Lapse meelest loevad kümne pere vanemad raamatuid, üheksa last hindavad oma vanemate lugemis harvaks või väheseks ja neli last leiavad, et vanemad ei loe üldse.

Vastanud vanematest on kõik oma lastele lugenud ja kolm vanemat väidavad, et loevad ka praegu. Loetud on muinasjutte, „Karupoeg Puhhi“, „Naksitralle“, „Viipalal“ ja A. Lindgreni teoseid. Kaks vanemat ei ole unejuttu rääkinud, teised on jutustanud muinasjutte ja reaalseid lugusid, kolm vanemat ei ole laulnud.

3. ja 4. klassi vanemad loevad ise meelega ajakirju ja lugemissageduselt on nad keskmised. (Vt tabel 12)

Kokkuvõtvalt võib märkida, et vanemad, kes loevad lastele ka antud hetkel raamatuid ette, on oma lastele eeskujuks, sest sama arv õpilasi loeb raamatuid piisvalt või väga palju.

4. klassis klassijuhataja ei analüüsinud laste lugevust, aga raamatukogus käib nendest viis last väga harva, kusjuures seitse last väidavad, et neile ei loetud raamatuid ette.

Need arvud on suhtelised ja pole üks-ühele võrreldavad, kuid protsentuaalselt kajastub see siiski võrdeliselt. Vanemate arv, kes oma lapsi kirjandusega rikastavad, on võrdeline lastel arvuga, kes loevad palju ja õppivad edukalt.

KOKKUVÕTE

Töö eesmärgiks oli uurida Audru Keskkooli I-IV klassi õpilaste lugevust ja lugemise mõjutusi läbi lapsevanema, õpetaja ja raamatukoguhoidja. Eesmärk oli välja selgitada, kas lastevanemate raamatute ettelugemine aitab lastel säilitada lugemishuvi kõrgel. Samuti oli eesmärgiks uurida õpetajate aktiivsust raamatukogu teenuste kasutamisel ja kas koostöö raamatukoguhoidjaga mõjutab laste lugevust.

Töö eesmärk täideti. Tutvuti ülevaatlilikult lapse arengupsühholoogia erinevate suundadega. Põhjalikult uuriti lugemismotivatsiooni tekkimist ja analüüsiti lugemismotivatsiooni mõjutavaid tegureid. Õpilaste huvid ei ole välja kujunenud ja vajavad täiskasvanud inimese oskuslikku juhendamist ja eeskujut. Kõige suuremaks eeskujuks on lapsevanem, juhendajaks koolis on õpetaja ja raamatukoguhoidja. Olulised on ka sõbrad ja nende lugemissoovitused.

Laste ealistest iseärasustest tingituna on lugemismotivatsiooniks teadatahtmine ja lugemisoskuse arendamine. Kuid mitte alati ei ole lugemisoskuse puudumine takistuseks raamatute laenutamisel ja raamatukogu külastamisel. Raamatuid on tore ja huvitav ka ilma lugemata sirvida, eriti kui raamatus on vahvad pildid, mis arendavad laste fantaasiat. Temperament määrab, missugune lugeja õpilane on ja õpetaja peaks oskama seda ära kasutada erinevate lugemiskontrollide teostamisel, sest lugemiskontrolliga saab teostada raamatute tutvustusi teistele õpilastele.

Töös analüüsiti põhjalikult lapsevanema osatähtsust lapse arengus. Lapsevanem paneb aluse lapse arengule ja suhtumisele raamatutesse. Lapse lugemahakkamisel peaks vanem lugemisprotsessi aktiivselt jälgima ja ettelugemist jätkama, sest uurimusest tuli välja, et see hoiab laste huvi raamatute vastu. Sellega leidis hüpoteesi vanemate ettelugemisest ja laste raamatuhuvi võrdelisest seosest kinnitust.

Õpetaja ja raamatukoguhoidja koostöö suurendab laste külaskäike raamatukokku. Seda hüpoteesi sai faktiliste näitajatega tõestada, sest kui õpetaja viis läbi raamatukogus tunde või

korraldas raamatukoguhoidja üritusi, tõusis ka õpilaste hulgas raamatulaenutuste arv. Uuringus välja tulnud suhtlusprobleemi tagajärjel õpetajate kaugenemine raamatukogust tuleb koheselt vastupidiseks muuta.

Töö käigus tekkinud tõdemuste baasil pakutakse laste lugevuse suurendamiseks välja järgmisi ettepanekuid:

1. Koostöö tõhustamine klassijuhatajatega.
2. Raamatukogufondi aktiivne tutvustamine õpetajatele.
3. Raamatukoguhoidja tööplaani seostamine õpetajate tööplaanidega.
4. Uudiskirjanduse tutvustused raamatukogus, õpetajatetoas, klassides.
5. Raamatukoguürituste mitmekesistamine.
6. Ainetundide läbiviimise propageerimine raamatukogus.
7. Raamatuklubi elluviimine soovijataele.
8. Raamatukoguhoidja peab säilitama rõõmsameelsuse, lahkuse, sõbralikkuse ja abivalmiduse.

Uurimustööle tuginedes teostatakse järgmise aasta raamatukogu tööplaan. Koostöö õpetajatega on juba paranenud, seda tänu küsitluste läbiviimisele ja kitsaskohtadest rääkimisele.

Uurimistöö metoodika õigustas end, sest vastanuid oli vanemate hulgas väga palju ja lastest ei vastanud mõned üksiku õpilased, kes puudusi koolist pikemat aega. Edasistel uuringutel saab kasutada antud töö arvandmeid võrdlusmaterjalina.

KASUTATUD ALLIKAD

- Bachmann, T. M.** (2001). *Psühholoogia alused*. Tallinn: Ilo.
- Doman, C.** (1992). Kuidas väikelast lugema õpetada. Katherine.
- Ebber, I.** (1982). *Õpilase psüühika ja kodune kasvatus*. Tallinn: Valgus.
- Helakisa, K.** (1997). Nähtamatud videod: raamat kui värav lapse vaimsesse maailma. *Nukits*, 6-8.
- Keltikangas-Järvinen, L.** (2011). Sotsiaalsus ja sotsiaalsed oskused. Tallinn: Koolibri.
- Koemets, E. T.** (1981). *Psühholoogia ja pedagoogika alused*. Tallinn: Valgus.
- Konstabel, K.** (2002). Isiksus. rmt: *Psühholoogia gümnaasiumile* (lk 190 - 203).
- Kõuts, J.** (7. märts 2008. a.). Kooliraamatukogu - tunnetamata võimalus. *Õpetajate Leht*.
- Lagle, M., & Karu-Espenberg, K.** (2006). *Õpime lugema*. Tallinn: Pere ja Kodu raamat, AS Ajakirjade Kirjastus.
- Leppik, P.** (2000). *Lapse arendamine ja õpetamise probleeme koolis*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Leppik, P.** (2004). *Lapse ja tema mõtlemise arendamine*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Lindgren, H., & Suter, W.** (1994). *Pedagoogiline psühholoogia koolipraktikas*. Tartu: Tartu Ülikool.
- Luuk, A. T.** (2002). Psühholoogia gümnaasiumile. rmt: *Motiivid ja vajadused* (lk 162-176).

- Made, R.** (2003). Raamatulaps. *Nukits*, 50.
- Maslow, A. H.** (2007). *Motivatsioon ja isiksus*. Tallinn: Mantra Kirjastus.
- Miller, V.** (1985). *Lugemiskultuurist*. Tallinn: ENSV Raamatuühing.
- Müürsepp, M.** (1998). Laps on hakanud lugema. Tallinn.
- Müürsepp, M.** (2003). *Lastekirjandus - müüt, pilt, lugu, laps*. Tallinn: TPÜ kirjastus.
- Müürsepp, M.** (15. juuni 2007. a.). Meie kool loeb. *Õpetajate Leht*.
- Niiber, T., Metspalu, A., & Linnas, M.** (2009). *Muinasjutt lapse arendaja ning lohutajana*. Tartu: AS Atlex.
- Nõu, H.** (2002). Raamat hälli! *Nukits*, 47.
- Nõu, Helga.** (2000). Kõige tähtsamõpik on juturaamat: kogemusi ootsi koolist ja raamatukogust. *Nukits*, 42-43.
- Roolaid, R.** (2002). Koolilugemisest lugejate silme läbi. *Nukits*, 2.
- Siimets, T.** (2000). Raamat - lapse parim sõber. *Pere ja Kodu*, 12-14.
- Sõerd, J.** (1992). *Psühholoogia kõigile*. Tallinn: Koolibri.
- Talts, L., & Tilk, M.** (1997). *Kodu ja laps*. Tallinn: Maalehe Raamat.
- Teppan, P.** (2011). *Kaasaja õpiteooriate lähtepunktid*. Kasutamise kuupäev: 09. 04 2013. a., allikas Sissejuhatus: http://stud.sisekaitse.ee/Teppan/Opiteooriad/piteooriate_ajatelg.html
- Toomela, A.** (1999). *Ülevaade psühholoogiast*. Tallinn: Koolibri.
- Tutvustus.* (2013). Kasutamise kuupäev: 10. mai 2013. a., allikas Audru Keskkool: www.audru.edu.ee

Virkus, S. (2010). *Induktsioon ja deduktsioon*. Kasutamise kuupäev: 10. mai 2013. a., allikas
Infokäitumise, info hankimise ja otsingu ning infopädevuse uurimise meetodid:
<http://www.tlu.ee/~sirvir/Infootsingu%20teooria/>

LISAD

Lisa 1 Küsimustik õpilastele

Tere I-IV klassi õpilane. Olen Audru Keskkooli raamatukoguhoidja Kaja Nurk. Õpin Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemia Raamatukogunduse ja infokeskkonna erialal. Teen lõputööd teemal „I-IV klassi õpilaste lugevus Audru Keskkooli raamatukogus ja õpilase lugevuse mõjutajad”. Ole hea ja vasta järgmistele küsimustele ja sa oled abiks töö valmimisele.

Tee ring sobiva vastuse tähele

1. Olen a) tüdruk b) poiss **Vanus** .....

2. Kui palju on sul kodus lasteraamatuid?
.....

3. Kas sulle on kodus raamatuid ette loetud, kes luges ja kui vana sa siis olid (või loetakse praegugi)? .....

4. Kas su vanemad loevad kodus raamatuid? .....

5. Milliseid raamatukogusid sa oled külastanud?

a) Audru Keskkooli raamatukogu

c) Pärnu linna raamatukogu

b) Küla raamatukogu

d) (midagi muud) .....

6. Kui sageli sa külastad raamatukogu?

a) iga koolipäev

c) 1-2 korda kuus

e) pigem mitte kunagi

b) 1-2 korda nädalas

d) harvem

7. Miks sa külastad Audru kooliraamatukogu?

a) laenutan raamatuid

e) joonistan

b) vaatan raamatuid, ajakirju kohapeal

f) mängin

c) õpin

g) vaatan näitusi

d) kohtun sõbraga

h) (midagi muud) .....

8. Mida sa tahaksid kooliraamatukogus veel teha?
.....

9. Mis sulle kooliraamatukogus meeldib ja mis ei meeldi?

Mulle meeldib .....

Mulle ei meeldi .....

Lisa 2 Küsimustik lapsevanemale/hooldajale

Tere lapsevanem! Olen Audru Keskkooli raamatukoguhoidja/õpetaja Kaja Nurk. Õpin Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemia raamatukogunduse ja infokeskkonna erialal. Teen lõputööd teemal „I-IV klassi õpilaste lugevus Audru Keskkooli raamatukogus ja õpilase lugevuse mõjutajad”. Olge hea ja vastake järgmistele küsimustele, sellega olete abiks lõputöö valmimisel. Küsitlus on anonüümne ja vastuseid kasutatakse ainult selle lõputöö koostamisel.

Tee ring sobiva vastuse tähele

1. **Olen:**   a) ema   b) isa   c) vanaema   d) vanaisa   d) keegi teine, siis kes? .....
2. **Vanus** .....
3. **Haridus** .....
4. **Kui palju Teil on kodus raamatuid?** .....
5. **Kui paljud nendest on lasteraamatud?** .....
6. **Kas Te olete oma lapsele lugenud ette raamatuid, kui jah, siis kui noorele lapsele Te alustasite ettelugemist?**.....
Nimetage palun raamatuid, mis lapsele kõige rohkem ettelugemisel meeldisid?
.....
Millal Te viimati lapsele lugesite ja mis raamat see oli?
.....
7. **Kas te olete oma lapsele jutustanud unejuttu, kui jah siis millal te tegite seda viimati?**
.....
Mis liiki on Teie poolt jutustatud unejutud?
a) muinasjutud   b) reaalsed sündmuslood, meenutused päevast   c) enda poolt välja mõeldud lood   d) midagi muud (mis?) .....
8. **Kas te olete oma lapsele unelaulu laulnud, kui jah, siis millal Te tegite seda viimati?**
.....
9. **Kas Te loete ise raamatuid:**
a) sageli   b) mõnikord   c) harva   d) ei loe
10. **Ma loen sageli:**
a) ajalehti   b) ajakirju   c) interneti allikaid   d) reklaame
e) midagi muud .....

Tere Audru Keskkooli algklassiõpetaja. Olen Audru Keskkooli raamatukoguhoidja/õpetaja Kaja Nurk. Õpin Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemias raamatukogunduse ja infokeskkonna erialal. Teen lõputööd teemal „I-IV klassi õpilaste lugevus Audru Keskkooli raamatukogus ja õpilase lugevuse mõjutajad“. Palun vastake järgmistele küsimustele ja Te olete abiks töö valmimisele.

Ringita sobiv vastuse täht!

1. Kui sageli kasutad Audru Keskkooli raamatukogu teenuseid oma tundide läbiviimisel?

- a) Iga päev
- b) Mõned korrad nädalas
- c) Kord nädalas
- d) Mõned korrad kuus
- e) Kord kuus
- f) Mõned korrad veerandis
- g) Kord veerandis
- h) (Midagi muud) .....

2. Missuguseid Audru Keskkooli raamatukogu teenuseid või koostöö võimalusi kasutate tunni läbiviimisel (v. a. kohustusliku õppekirjanduse kasutamine endale ja lastele)?

- a) Laenutan teavikuid, et õpilastele tunnis teoseid tutvustada.
- b) Viin ainetundi läbi raamatukogus.
- c) Kutsun raamatukoguhoidja ainetundi raamatuid tutvustama või oma tööst (raamatukogust) rääkima.
- d) Saadan lapsi raamatukokku kindla ülesandega.
- e) Teen lastele lühiuurimistöid ja annan kooliraamatukogus olevate raamatute nimekirja, kust õpilased otsitava materjali leiavad.
- f) Võtan osa klassiga raamatukoguüritustest. (Nimeta millistest)
.....
.....
.....
- g) Midagi muud
.....
.....
.....

3. Ettepanekud koostööle raamatukoguhoidjaga, et tõsta õpilaste lugevust.

.....
.....
.....

4. Kuidas hindate endise raamatukoguhoidjaga koostööd, seega enne 10.12.12? Põhjendage

.....
.....
.....
.....

- 5. Kuidas hindate alustanud raamatukoguhoidjaga koostööd?**
- Väga hea
  - Hea
  - Rahuldav
  - Halb
  - Koostöö puudub
- 6. Kuidas saate ülevaate laste klassivälisest lugevusest?**
- Lapsed täidavad loetud raamatu põhjal töölehti.
  - Lapsed peavad lugemispäevikut (lugemispuud, -kataloogid, -rongid vms).
  - Tutvustavad suuliselt loetud raamatut.
  - Uurin raamatukoguhoidjalt, kui sageli ja mida lapsed loevad.
  - Saan lastevanematelt tagasisidet laste lugevuse kohta.
  - (Midagi muud) .....
- 7. Kui sageli kontrollite klassivälist lugemist?**
- Kord nädalas
  - Kord kuus
  - Kord veerandis
  - Kord poolaastas
  - (Midagi muud) .....
- 8. Kuidas hindate oma klassi õpilaste lugevust. Kirjuta õpilaste arv kokku ja ka poisid, tüdrukud eraldi.**
- Loevad väga palju ....., nendest .....T, ...P
  - Loevad piisavalt ....., nendest .....T, ...P
  - Loevad vähe ....., nendest .....T, ...P
  - Ei loe raamatuid ....., nendest .....T, ...P
  - Ei oska vastata. (Põhjenda) .....
- 9. Kuidas hindate oma klassi õpilaste lugemisoskust. Kirjutage õpilaste arv.**
- Väga hästi .....
  - Hästi .....
  - Rahuldavalt .....
  - Halvasti .....
  - Ei oska lugeda .....
- 10. Kuidas suhtute klassivälisesse lugemisse ja paluks ettepanekuid ja mõttevahetusi, kuidas teha seda paremini, huvitavamalt vms.**
- .....
- .....
- .....
- .....
- 11. Teie haridustase ..... ja õpetajana töötatud aeg .....**

Täna vastamast!

Lisa 4 Lasteraamatute hulk kodus õpilaste arvates

	Kuni 10	Kuni 20	Kuni 30	Kuni 40	Kuni 50	Kuni 60	Kuni 70	Kuni 80	Kuni 90	Kuni 100	Üle 100	Üle 150	300	1000	Palju	Terve raamatu- riiul	vähe	Ei tea
1. kl, õpil	3	3	3	1	2	4	1			2	4							
2. a kl	2	2		1	2							1			3			1
2. b kl	3		3				1			1	4		1	1				
3. kl	1	4	4	2		2									1			
4.kl	2	5	3	2	3	1				3	1	1				1	1	
KOKKU:	11	14	13	6	7	7	2	-	-	6	9	2	1	1	4	1	1	1

Lisa 5 Raamatute hulk peres, sealhulgas lasteraamatute kogus vastanud lastevanemate hinnangul

Vastuse variandid, mida pakuti rmt hulga kohta	1. klassi		2.a klass		2. b klass		3. klass		4. klass		Vastanud pere arv KOKKU:
	Vastanud perede arv	lasterm arv	Vastanud perede arv	lasterm arv	Vastanud perede arv	lasterm arv	Vastanud perede arv	lasterm arv	Vastanud perede arv	lasterm arv	
Ei ole rmt-d	1	-									1
Eriti ei ole; kuni 20	1	Pole eriti					1	7			2
Vähe; kuni 50	3	2; enamus (2)	5	15; 25 (3); enamus	2	10; enamus			2	pooled; 20	12
Kuni 100	4	20; 35; 50; 80	1	80	4	15; 50 (2); enamus	4	20; 25; 35; pooled	2	30; 80	15
Piisavalt; keskmiselt; kuni 200; 2 suurt riiulitait	4	30; pooled; üle poole; enamus	1	40	3	130; pooled (2)	1	pooled	5	Kolmandik; pooled (4)	14
Palju, 200-500	5	50; 100; pooled; enamus (2);	1	pooled	1	100	4	100; 200; veerand	2	100; 200	13
Väga palju, üle 500			2	200; 500	1	60			1	200	4

Lisa 6 Laenutuste edetabel 2012 – 2013 õa

Ajavahemik: 1.09.2012-15.05.2013

Pealkiri	Autor	Laenutusi
Vana roosa maja	Keränen, Mika	9
Liisu liivaaugus : [lühijutud	Vilep, Heiki	9
Risto Räppar ja kohutav vorst / (Risto Räppääjä ja kauhea makkara. Eesti keeles.	Nopola, Sinikka	8
Monster High : tere tulemast koletiste kooli!	Harrison, Lisi	7
Õudusjuttude varalaegas / (My treasury of spooky stories. Eesti keeles)		7
Jalka : Eesti Jalgpalli Liidu ajakiri Tallinn : Eesti Jalgpalli Liit		7
Kurb hobune	Beekman, Aimee	7
Tere! : [luuletused]	Vilep, Heiki	7
Linnulaul : meie 150 linnuliiki ja nende häälotsused / (Fågelsång.Eesti keeles)	Pedersen, Jan	7
Hiigelhiir ja kuri nõidus / (The giant mouse mystery. Eesti keeles)	Baxter, Nicola	6
Jube õudne kummitusmaja / (The most haunted house. Eesti keeles)	Baxter, Nicola	6
Mai tänava hiired	Grossfeldt, Urvi	6
Kus on Volli? / (Where's Wally? Eesti keeles.)	Handford, Martin	6
Nõianeiu Nöbinina	Kass, Kristiina	6
Varastatud oranž jalgratas	Keränen, Mika	5

Jõuluraamat : [jutud ja luuletused / (Szent 'karazcony eijel. Eesti keeles.)		5
Tobias ja teine B	Raud, Piret	5
Pahupidikooli isemoodi lood / (Sideways stories from Wayside school. Eesti keele	Sachar, Louis	5
Hotellimõistatus	Widmark, Martin	5
Pokuaabits	Valter, Edgar	4
Sipsik : [jutud : koolieelikutele]	Raud, Eno	4
Putukad : ruumilised pildid ja põnevad helid / (Sounds of the wild bugs. Eesti k	Pledger, Maurice	4
Kurjad mehikesed	Raud, Eno	4
Paula päästab Kassiopeiat : [jutustus]	Pervik, Aino	4
Paula ja õuelapsed	Pervik, Aino	4
Nelja nimega koer	Rannap, Jaan	4
Jussikese seitse sõpra	Väljal, Silvi	4
Peidetud hõbedane aardelaegas : salaselts Rampsu teine juhtum	Keränen, Mika	4
Risto Räppar ja viimane hoiatus / (Hetki lyö, Risto Räppääjä. Eesti keeles.)	Nopola, Sinikka	4
Kõik liblikatest / (All about butterflies)	Oates, Matthew	4
Videvik : graafiline romaan. 1. osa / (Twilight : the graphic novel. Volume	Meyer, Stephenie	4
Pipi peab sünnipäeva	Lindgren, Astrid	3
Keskaeg (1. osa; hKeskaeg, dKõiv, Mait eRaudkivi, Priit)	Kõiv, Mait	3
Käru-Kaarel : [jutustus	Kass, Kristiina	3
Õpetaja Kusti kummitab ja teisi jutte	Kass, Kristiina	3

Leiutajateküla Lotte : [jutustus	Kivirähk, Andrus	3
Eesti lapse jubejutud		3
Kükitav mannatera ja teisi Eesti laste nalju		3
Kass	Clutton-Brock, Juliet	3
Siilid teevad õunasiirupit ja teised lood	Wolf, Tony	3
Paula jõulud	Pervik, Aino	3
Paula lumememm : [jutustus]	Pervik, Aino	3
Paula läheb külla : [jutustus]	Pervik, Aino	3
Paula läheb linna elama	Pervik, Aino	3
Paula läheb piknikule	Pervik, Aino	3
Sipsik	Raud, Eno	3
Emma roosad asjad	Raud, Piret	3
Kaunistusi jõuludeks	Watt, Fiona	3
Teemandimõistus	Widmark, Martin	3
Tema amet: vigurpilte ja vemmalvärssse ametimeestest ja -naistest	Tungal, Leelo	3
Raamatukogude info- ja kataloogisüsteem ver.2.3.542 / Audru Keskkooli Raamatukogu		

Lisa 7 Laste lemmikraamatud

Lemmik raamat	1. klass	2. a klass	2. b klass	3. klass	4. klass	KOKKU	
Linnulaulud		1				1	
Urbo, Turbo ja Ihvahvaa		1				1	
Sipsik		2				2	
Loodusest		3		2	1	6	
Imeline Teadus (ajakiri)		1				1	
Pätu		1				1	
Pokuaabits		1				1	
Vana roosa maja		1				1	
Tsatsiki ja mamps		1				1	
Mai tänava hiired		1				1	
Laiskade laste raamat		1				1	
Eesti lapse jubejutud		1				1	
Ninja raamat			1			1	
Pipi Pikksukk			2		1	1	4
Tüdrukute raamat ilust			1			1	
Sööbik ja Pisik			1			1	
Jalka (ajakiri)			1			1	
Lumivalguke			1			1	
Dinosauruse raamat			1			1	
Kass ja öökull			1			1	
Õudusjuttude varalaegas			1			1	
Tarkuse raamat			1			1	
Paula raamatud				1	2	3	
Suur Juku				1		1	
Koomiksid		1		4		5	
Teemandi rööv				1	1	2	
Kaka ja kevad					2	2	
Elevant ja jänesed haiglas					1	1	
Kutsumata külaline					1	1	
Sookoll ja sisalik					1	1	
Rubert, lohe ja laevapoisid					1	1	
Sügaviku saladused					1	1	
Vahtramäe Emil					1	1	
Kriminaalsed viineripirukad						2	2
Samueli võlupadi						1	1
Neletriin ja Kapi Kaarup						1	1
Kolmanda a kriminalistid						1	1
Külaline Okidoki planeedilt						1	1
Risto Räppar ja kohutav vorst						2	2

Vennad Lõvisüdamed					1	1
Kummi Tarzan					2	2
Kõik					2	2
Paljud					1	1
Ei ole lemmikraamatut	7	1	5	1	7	21

SUMMARY

READING AMONG FORM I-IV STUDENTS IN AUDRU SECONDARY SCHOOL LIBRARY AND THE FACTORS AFFECTING IT.

by Kaja Nurk

The purpose of the final paper is to study the reading among form I-IV students in Audru Secondary School and the factors affecting it – parents, teachers and librarian.

The final paper evolved from the paper written for the seminar „The development of reading among form I students and the role of the library of Audru Secondary School“. It was concluded from the seminar paper that the role of the parents in developing the reading among the children needed to be researched more thoroughly.

There are two hypotheses in the final paper:

1. Those students, whose parents once read/still read out books, told or sang bed-time stories and songs, have retained their interest towards reading and accordingly, use the school library more often.
2. Teacher as an active user of the library and collaborator with the librarian has a positive effect on the students` reading in the school library.

The theoretical part of the final paper deals with the children`s developmental psychology, the forming of reading motivation. Reading motivation has been studied from the point of necessity and interest towards reading, also, considering the psychological idiosyncracies.

Using the literature, the factors that have an impact on students`reading are studied – primarily the importance of parents, also, the opportunities of teachers and librarians to channel reading. The main authors that are relied on are T. Bachmann, I. Ebber, M. Mürsepp, L. Keltikangas-Järvinen, P. Leppik etc.

86 students, 61 parents and 6 teachers answered the questionnaire.

It was concluded from the study that when comparing children`s interest towards reading and parents` reading out, the numbers were relatively equal. However, it cannot be concluded that those children, whose parents do not read out, are not interested in books because the questionnaires were anonymous and the students` and parents` answer sheets were incompatible.

Sets of classes were compatible and comparing them the hypothesis of the influence of the parents on children was proven.

The second hypothesis was proved and therefore the following suggestions to improve children`s reading are made:

To improve the cooperation with the class teachers

To introduce library holdings to the teachers.

To bind the librarian`s work plan with the teacher`s.

To introduce new literature in the library, staff room, classes

To diversify events carried out in the library

To promote the idea that the lessons could be conducted in the library.

To start a book club for the interested.

Given research method fulfilled the expectations and needs of the author. The questionnaires were answered actively and the author had enough data to conduct a study in this field.

I would like to thank everybody who answered my questionnaire and also my supervisor who guided me.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina Kaja Nurk

(autori nimi)

(sünnikuupäev: 27. sept. 1969)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose
“I - IV klassi õpilaste lugevus Audru Keskkooli raamatukogus ja õpilase lugevuse mõjutajad”

(lõputöö pealkiri)

mille juhendaja on Mai Põldaas
(juhendaja nimi)

- 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Viljandis, **21.05.2013**